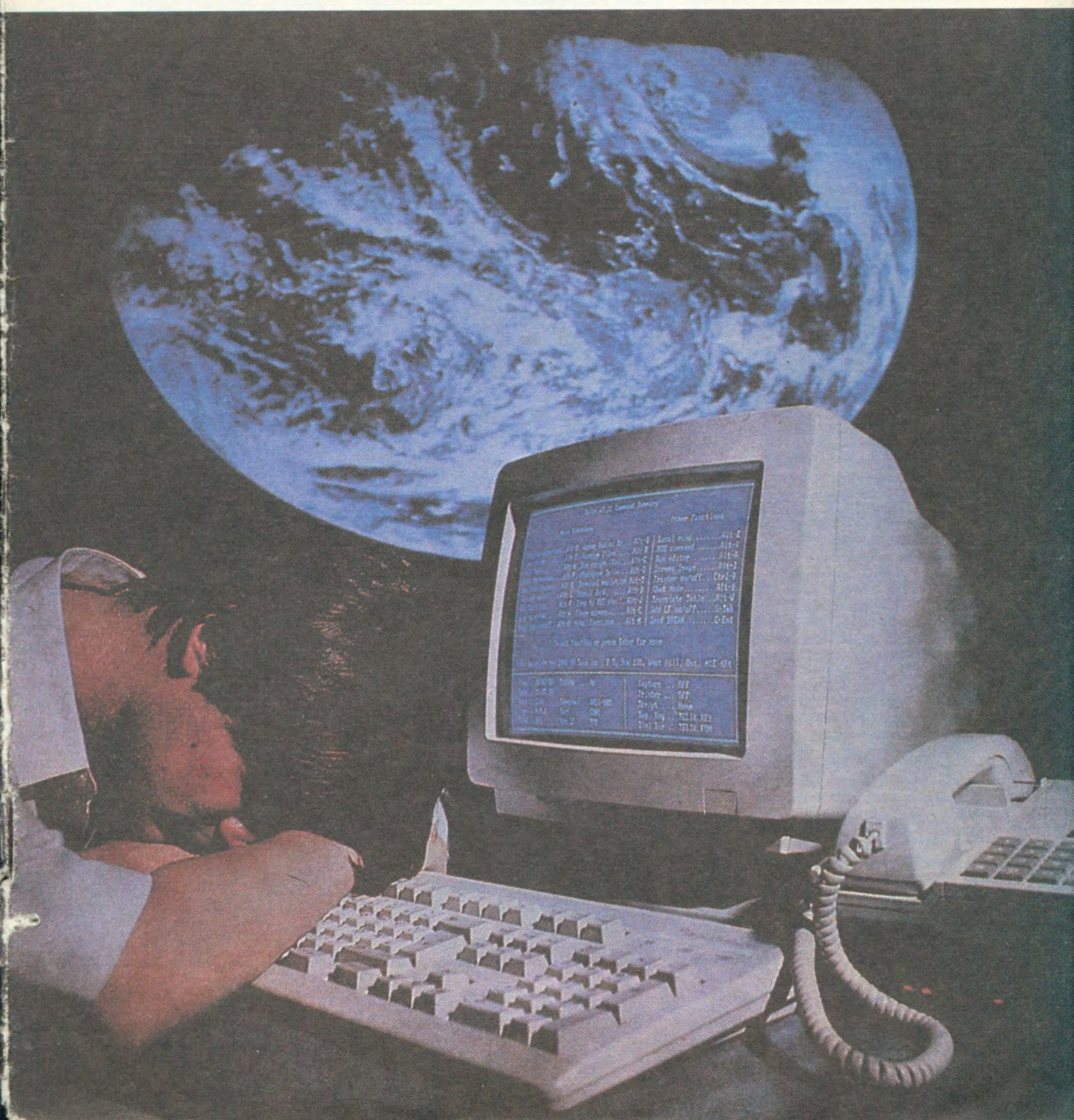
młody TECHNIK

Informik

MAGAZYN KOMPUTEROWY „MŁODEGO TECHNIKA”

Nasz komentarz:

NA WIRAŻU

Historia mikrokomputera osobistego, zwłaszcza rozumianego, na podobieństwo motoryzacji, jako czynnik cywilizacyjny, osiągnęła kolejny, drugi już zakręt. Za pierwszy zakręt można uznać wkroczenie IBM i pojawienie się PC. Teraz pora na kolejny wiraż, chociaż pisk opon jest jakby cichszy. Wracając do komunikacyjnej analogii: wiraż, zwłaszcza ostry, jest tym miejscem, z którego widać obydwa odcinki drogi: ten, który już przebyliśmy od ostatniego zakrętu, oraz ten, na który właśnie wkraczamy. Warto więc troszeczkę zwolnić, by nie przegapić okazji do ostatniego ostrego spojrzenia przez ramię. Kończy się oto era sprzętu, umownie określanego jako 16-bitowy (XT i AT), a zaczyna epoka osobistych komputerów 32-bitowych. Jest to wydarzenie znacznie ważniejsze, niż wprowadzenie przez IBM rodziny PS/2 i mikrokanału. Tym razem nie chodzi bowiem o technologiczną kosmetykę, ale o fundamentalną koncepcję.

Kiedy nie tak dawno pojawił się 32-bitowy mikroprocesor Intel 80386, stał się on egzotycznym nadzieniem kosztownego sprzętu klasy „super-PC". Upłynął pewien czas, i oto pojawiły się jednak dwa kolejne procesory, należące do tej samej rodziny: 80386SX oraz 80486. Stosunek między klasycznym procesorem 80386 a jego wersją SX jest taki, jak między 8086 a 8088. Wersja SX ma podobną architekturę wewnętrzną jak zwykły 386, ale zewnętrzną magistralę tylko 16-bitową, co pozwala konstruować sprzęt znacznie prostszy, tańszy i przy pełnym wykorzystaniu istniejących już rozwiązań PC/AT. Sam procesor także kosztuje o wiele mniej od „pełnej" wersji 32-bitowej. Co prawda wydajność jest mniejsza, ale użytkownik dysponuje pełnymi właściwościami programowymi procesora 80386. To ważne, gdyż procesor ten jest pierwszym w rodzinie, który naprawdę nadaje się do systemów wielozadaniowych z wirtualną gospodarką pamięcią i ochroną zasobów.

Procesor 80486 to krok w przeciwnym kierunku. Ponad milion tranzystorów w jego strukturze dzieli się między procesor zgodny z 80386, integralny koprocesor zgodny z 80387, ultraszybką pamięć podręczną o pojemności 8 KB oraz zaawansowane systemy sterowania pamięcią. Procesor nie jest zwyczajną „kalką" starego 386: realizuje te same rozkazy (plus kilka nowych), ale w inny sposób — sprzętowo, a nie za pomocą mikroprogramu, tak, że większość rozkazów mieści się w jednym—dwóch cyklach zegara systemowego. Takie połączenie koncepcji CISC z kuchnią RISC daje kilkakrotny wzrost wydajności w porównaniu z 80386.

Tym sposobem nareszcie istnieje dziś rodzina procesorów pozwalająca konstruować sprzęt różnej klasy — od komputerów biurkowych do bardzo wydajnych stacji roboczych klasy mini-komputera — ale o zbliżonych podstawowych właściwościach programowych. Sytuacja ta jest zupełnie inna w porównaniu z rodziną PC/XT/AT, gdzie chęć zachowania zgodności z najmniejszym członkiem rodziny skutecznie utrudniała wykorzystanie pełnych możliwości procesora 80286, a z jego zaawansowanych właściwości wykorzystywana była w zasadzie tylko jedna: większa szybkość pracy.

Rozszerzoną pamięć AT wykorzystywano w najlepszym razie jako dysk wirtualny, co zresztą często prowadziło do pozornie niewytłumaczalnych kłopotów. Na czas dostępu do pamięci rozszerzonej blokowana była bowiem obsługa przerwań. Winę ponosi tu zresztą kalectwo 80286, który łatwo było przełączyć w naturalny dla niego tryb adresacji wirtualnej, ale oficjalna droga powrotna nie istniała: trzeba było podeprzeć się „sztuczkami". Natomiast 80386 jest już procesorem naprawdę dojrzałym. Wiedzą o tym ci, którym zdarzyło się zetknąć chociażby ze znanym już od jakiegoś czasu systemem WINDOWS 386 czy systemem operacyjnym MOS386.

Procesorem nr 1 w statystycznym komputerze osobistym wczesnych lat dziewięćdziesiątych będzie więc zapewne 80386 w którejś z mutacji, a pamięć operacyjna będzie się liczyć w megabajtach. Stworzone zostały w tym kierunku solidne podstawy w postaci masowej produkcji „kostek" pamięci 1 MB, a wkrótce zapewne i 4 MB. Inne szczegóły architektury są już mniej ważne, poza tym można liczyć na zdrowy instynkt wytwórców sprzętu, którzy samorzutnie dostosowują się do ustabilizowanych na rynku standardów — wszystko jedno, czy będzie to mikrokanał czy też konkurencyjna magistrala EISA.

W warunkach rozpowszechnienia procesorów klasy 386 gwałtownie wzrośnie w komputerach osobistych znaczenie systemu operacyjnego UNIX, dla którego sprzęt klasy XT i AT/286 był o dwa numery za mały — chociażby z powodu braku mechanizmów skutecznego rozgraniczenia równolegle wykonywanych procesów. UNIX jest klasycznym systemem wielozadaniowym i wielodostępnym, rozwiązującym z natury mnóstwo problemów, które w systemie DOS kosztowały hektolitry potu całą rzeszę programistów. Procesor 80486 jest właśnie wyraźnym krokiem firmy Intel w kierunku „oswojenia" UNIX-a, który dotychczas spośród popularnych mikroprocesorów najlepiej czuł się na MC68000/10/20. Inaczej niż PS/2, UNIX nie jest nowym systemem — istnieje dla niego mnóstwo dojrzałych aplikacji, sprawdzonych wcześniej na stacjach roboczych i mini-komputerach.

Czy spojrzenie przez ramię za zakręt dostarcza jasnego obrazu? Wszystko zależy od tego, czy zdobędziemy się na konsekwentny, beznamiętny obiektywizm i spróbujemy odrzucić na chwilę żywiołową fascynację postępem technicznym. Pojawienie się nowej — tym razem naprawdę nowej — generacji sprzętu nie może prowadzić do potępiania istniejących komputerów PC/XT i AT. Będą one produkowane jeszcze przez wiele lat, coraz tańsze i w wielu zastosowaniach, zwłaszcza biurowych, zapewne optymalne. Nowy sprzęt otwiera natomiast drogę do jakościowo nowych aplikacji i możliwości. Warto uwzględniać to już obecnie, kreśląc plany różnych mniej lub bardziej długofalowych przedsięwzięć informatycznych. Wiele można osiągnąć w tym kierunku metodą drobnych kroczków, chociażby sięgając szerzej do języka C i programując tak, by zapewnić zgodność z realizacjami tego języka w systemie UNIX.

Nawet jeśli nowa generacja mikrokomputerów jest dla nas na razie piosenką przyszłości, już teraz można zrobić wiele, aby jej przyjęcie nie odbywało się na zasadzie: „kupujemy nowe — stare na śmietnik". Nie powtarzajmy znów błędów, które popełniono już raz, przesiadając się ze ZX Spectrum na IBM-PC.

Roland Wacławek

młody TECHNIK InforMik

MŁODY TECHNIK INFORMIK

MAGAZYN KOMPUTEROWY
„MŁODEGO TECHNIKA"
NR IV [12] ROCZNIK III

SPIS TREŚCI

Zdjęcia w numerze: Władysław P. Jabłoński, Grzegorz Zalot, „BYTE".
Numer ilustrował: Jacek Nowicki.

O KOMPUTERZE — NIEINFORMATYCZNIE

Przypominam sobie następującą scenę: na pewnych targach dwóch młodzieńców rozmawia z pewnym dystyngowanym panem o niepozornej, szarej szafie, na której stoi plakieta symbolizująca przyznany złoty medal targowy.

— I to ma być komputer? — dziwi się jeden z młodych ludzi. — Bez klawiatury i monitora?

*— Ależ tak, zapewniam pana — odpowiada specjalista. — Jest to komputer, tyle że specjalizowany, **nieinformatyczny**...*

*Zadumałem się, słysząc coś takiego — do tej pory nie zastanawiałem się **jakie** mogą być komputery...*

Definicja komputera, zawarta w „Małym ilustrowanym leksykonie technicznym" (Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa 1982), głosi, iż jest to maszyna matematyczna — zestaw automatycznie działających urządzeń do przetwarzania danych. Ani słowa o zastosowaniach, budowie, odmianach itp.

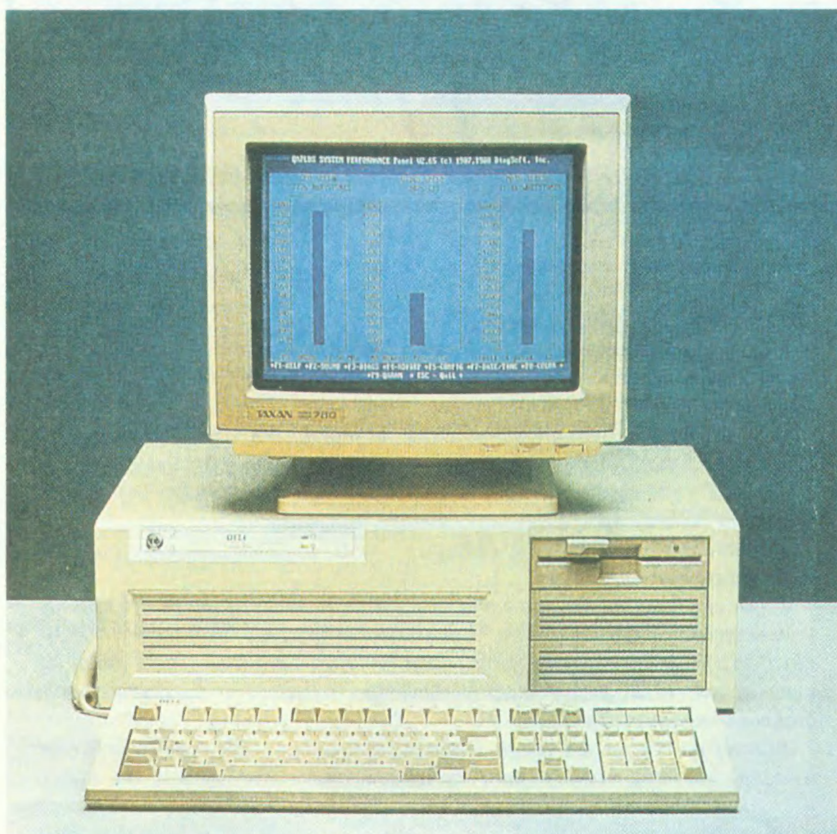
*Inaczej patrzą na ten temat Amerykanie, którzy każdy **mikroprocesor** uważają (i liczą sobie!) jako **mikrokomputer**. Nie umiem do końca powiedzieć dlaczego, ale taka koncepcja **specjalizowanego** komputera najbardziej mi odpowiada. Może dlatego, że przecież w pełni wyczerpuje szeroko „zakrojoną" definicję małego leksykonu?*

W naszej świadomości społecznej komputer jawi się nam w swej postaci z naiwnych reklam naszej telewizji: barwny ekran, płyta główna i klawiatura z obowiązkowo doczepioną do niej uroczą panienką. O innych formach tego urządzenia zazwyczaj się nie wie. A czyż inżynierski kalkulator z rozbudowanymi działaniami i pamięcią kilku działań nie jest wyspecjalizowaną formą komputera? A breloczek odpowiadający na gwizdnięcie dźwięczną melodyjką? A komputer pokładowy samochodu wyświetlający aktualne dane bez informatycznej klawiatury? A zegarek z programowanym budzikiem i kalkulatorem?

*Są fakty, zjawiska czy rzeczy nie poddające się zabiegowi definiowania. Są jednak i takie, które dałyby się zapewne zdefiniować, ale... Inna będzie ich definicja dla specjalisty, inna dla ludzi spoza branży. W tej sytuacji należy postawić pytanie, na czym polega tworzenie definicji **uniwersalnych**, zrozumiałych i zaakceptowanych przez wszystkich. Chyba nie na ich przesadnej szerokości interpretacyjnej, a na celnym wykazaniu **głównej idei** danego urządzenia, bez zbędnych ograniczeń (np. jak bez klawiatury i nie do celów matematycznych — to nie komputer!), które i tak bardzo szybko życie przenosi do lamusa.*

*Fakt istnienia komputerów specjalizowanych, czy też nieinformatycznych skłania mnie — a może skłoni i osoby zajmujące się określaniem co jest, a co nie jest komputerem — do przemyślenia na nowo pewnych starych i może już nieco zdezaktualizowanych definicji. Może warto pomyśleć nad umiejętnym **poszerzeniem** definicji? Tylko czy piorąca wówczas w automatycznej pralce gospodyni domowa będzie miała czas sprawdzić w nowej edycji „Małego ilustrowanego leksykonu techniki", czy pierze w pralce z **komputerem?***

JERZY KLAWIŃSKI

JACEK RAUK

Turbo Pascal 4.0: TPFiles/ — MODUŁ POMOCNICZYCH PODPROGRAMÓW OBSŁUGI PLIKÓW

Jednym z podstawowych problemów przy pisaniu bardziej rozwiniętych programów obliczeniowych (programy statystyczne, przetwarzanie dużych zbiorów liczb, iteracja funkcji itp.) jest zapewnienie właściwego, czyli wygodnego dla użytkownika i odpornego na jego pomyłki sposobu wprowadzania danych. Nie jest oczywiście problemem zabezpieczenie programu przed pomyłką polegającą na wpisaniu przecinka zamiast kropki dziesiętnej czy liczby rzeczywistej zamiast całkowitej. Służy do tego dyrektywa {**$I**—} włączająca automatyczną kontrolę poprawności operacji wejścia/wyjścia i funkcja **IOResult** (przykłady ich wykorzystania podałem w artykule *Turbo.Lib — biblioteka procedur Turbo Pascala 3.0* zamieszczonym w „InforMiku" 1/1989). Nie można jednak w ten sposób zabezpieczyć się przed pomyłką użytkownika polegającą na wpisaniu złej — chociaż semantycznie poprawnej — wartości (błąd taki jest bardzo częsty, zwłaszcza tam, gdzie wprowadzać należy długie kolumny liczb). Przy dużej ilości danych wczytywanie ich „z klawiatury" jest ponadto bardzo uciążliwe.

Niedogodności tych uniknąć można wykorzystując zbiory dyskowe. (W tekście artykułu pod pojęciem **„plik"** rozumiem zmienną plikową, zaś zbiory fizyczne istniejące na dysku określam jako **„zbiory"**, **„zbiory zewnętrzne"** i **„zbiory dyskowe"**; w komentarzach na listingach w obu przypadkach używam nazwy **„plik"**). Dają one możliwość dokładnego sprawdzenia wszystkich danych i ich poprawy, dopisania opuszczonej linii czy korekty popełnionej pomyłki.

Turbo Pascal 4.0 dysponuje bogatym zestawem podprogramów ułatwiających przeprowadzanie operacji na plikach i zbiorach. Ich dokładny opis znaleźć można

w licznych podręcznikach tego języka (np. Jan Bielecki: *Rozszerzony Turbo Pascal wersja 4.0*; WKŁ; Warszawa 1988). Szczególnie dogodne jest wykorzystanie plików tekstowych (**text**), łatwych w tworzeniu i przeglądaniu. Zestawienie najważniejszych podprogramów, przydatnych przy pracy z plikami tekstowymi i zbiorami znajduje się w **tabeli 1**. Jeszcze bogatsze możliwości oferuje **Turbo Pascal 5.0 (tabela 2)**. Wykorzystanie ich ułatwia znakomicie pisanie programów „przyjaznych" wobec użytkownika (tzw. ang. *user friendly*) i wygodnych w obsłudze. Standardowe procedury i funkcje nie rozwiązują jednak wszystkich problemów. W czasie pisania programów denerwowało mnie bardzo np. to, że błąd w pliku, nawet „zauważony" przez procedurę czytania danych, powodował konieczność przerwania programu, wywołania edytora, korekty i ponownego rozpoczęcia pracy. Stanowiło to poważne utrudnienie, zwłaszcza dla początkujących użytkowników komputera. Drażniące było też przechowywanie nazw plików zewnętrznych w postaci zmiennej typu **string**, z której dopiero należało pracowicie „wyłuskiwać" nazwę zbioru, rozszerzenie, numer stacji dysków i ścieżkę dostępu. Dla ułatwienia sobie życia opracowałem kilka podprogramów i tricków do korzystania z plików, którymi podzielić chciałbym się z Czytelnikami. Podprogramy zgrupowane są w moduł **TPFiles (listing 1)**, który dołączyć należy **po uprzednim dołączeniu modułów CRT i DOS**. Oto jego opis.

typ FileName —

— jest to typ służący do przechowywania nazw zbiorów. Jego poszczególne pola oznaczają:

— **correct: Boolean** — przyjmuje wartość true, gdy nazwa podana jest poprawnie. Jeśli nie (np. występują znaki niezgodne z regułami DOS-a) ma wartość false;

— **drive: word** — numer stacji dysku w konwencji przyjętej w funkcjach standardowych **DiskSize** i **DiskFree** (1 = A, 2 = B itd.);

— **path: string**[63] — ścieżka dostępu;

— **name: string**[8] — nazwa zbioru;

— **ext: string**[3] — rozszerzenie nazwy zbioru.

zmienne InpN, OutN typu FileName —

— służą do przechowywania nazw zbiorów danych i wyników. Ich wartości określane są przez procedurę **ReadIONames**.

zmienne InpF, OutF typu text —

— pliki wejścia/wyjścia. Moduł NIE KOJARZY ich z nazwami plików **InpN, OutN**. Dokonać tego musi piszący program w wybranym przez siebie momencie: **Assign (InpF,FName(InpN));**

funkcja Verify (jej odpowiednikiem w **TP 5.0** jest procedura **GetVerify**) —

nagłówek: **function Verify:byte;**

— pozwala na sprawdzenie znacznika weryfikacji zapisu. Jeśli jest on ustawiony, funkcja przyjmuje wartość **ON (1)**, jeśli nie — **OFF (0)**. Stałe **ON** i **OFF** są zdefiniowane w interfejsie modułu.

procedura SetVerify (jej odpowiednikiem w **TP 5.0** jest procedura **SetVerify**) —

nagłówek: **procedure SetVerify (status:byte);**

— pozwala na ustawienie znacznika weryfikacji zapisu (**1 = ON, 0 = OFF** — można wykorzystać stałe **ON** i **OFF**). Przy pracy ze zbiorami zewnętrznymi należy na wszelki wypadek ustawić wskaźnik na **ON**, dobry zwyczaj nie zmieniania parametrów ustalonych przez właściciela komputera nakazuje jednak po zakończeniu pracy programu powrócić do zastanego stanu wskaźnika (patrz: **listing 2**).

procedura StrtoFN (jej odpowiednikiem w **TP 5.0** jest procedura **FSplit**) —

nagłówek: **procedure StrtoFN (var FN:FileName, NM: string);**

— działanie procedury polega na zamianie nazwy zbioru zewnętrznego **NM** podanej w postaci **string** na zmienną **FN** typu **FileName**. Jednocześnie przeprowadzona jest uproszczona kontrola poprawności nazwy. Jeżeli zamiana nie napotka przeszkód, pole **correct** zmiennej **FN** przyjmie wartość **true**, zaś pozostałe pola odpowiednio:

drive: numer podanego w nazwie napędu dyskietek (patrz: opis typu **FileName**) lub gdy litera oznaczająca napęd nie wchodzi w skład łańcucha **NM** — numer aktualnego napędu;

path: jeżeli w zmiennej **NM** bezpośrednio po literze oznaczającej napęd dysków lub na początku nazwy występuje znak '\' pole **path** zawiera podaną w nazwie **NM** ścieżkę dostępu. Jeśli nie, podana ścieżka dostępu

Tabela 1. Ważniejsze standardowe podprogramy **Turbo Pascala 4.0** przydatne przy obsłudze plików tekstowych.

Nazwa	Moduł	Typ (*)	Opis
Operacje zapisu i odczytu			
Assign	System	proc.	skojarzenie pliku ze zbiorem;
AssignCrt	Crt	proc.	skojarzenie pliku z konsolą;
SetTextBuf	System	proc.	związanie z plikiem jawnego bufora;
Append	System	proc.	otwarcie pliku do dopisywania;
Reset	System	proc.	otwarcie pliku do czytania;
Rewrite	System	proc.	otwarcie pliku do zapisu;
Read	System	proc.	wprowadzenie danych z pliku;
Readln	System	proc.	wprowadzenie danych z pliku, przejście do nowej linii;
Write	System	proc.	wprowadzenie danych do pliku;
Writeln	System	proc.	wprowadzenie danych do pliku, przejście do nowej linii;
Truncate	System	proc.	"obcięcie" pliku;
Eof	System	f:boolean	rozpoznanie końca pliku;
SeekEof	System	f:boolean	rozpoznanie końca pliku z pominięciem spacji;
Eoln	System	f:boolean	rozpoznanie końca wiersza;
SeekEoln	System	f:boolean	rozpoznanie końca wiersza z pominięciem spacji;
IOResult	System	f:word	kontrola poprawności operacji wejścia-wyjścia;
Flush	System	proc.	"wymiecenie" bufora;
Close	System	proc.	zamknięcie pliku;
Operacje na zbiorach, dyskach i katalogach			
FindFirst	Dos	proc.	wyszukanie pierwszego zbioru o podanych cechach;
FindNext	Dos	proc.	wyszukanie następnego zbioru o podanych cechach;
GetFAttr	Dos	proc.	określenie atrybutów zbioru;
SetFAttr	Dos	proc.	ustawienie atrybutów zbioru;
GetFTime	Dos	proc.	ujawnienie czasu ostatniej modyfikacji zbioru;
SetFTime	Dos	proc.	wymuszone ustawienie czasu modyfikacji zbioru;
Erase	System	proc.	usunięcie zbioru;
Rename	System	proc.	zmiana nazwy zbioru;
DiskSize	Dos	f:longint	wyznaczenie pojemności dysku;
DiskFree	Dos	f:longint	wyznaczenie wolnej przestrze-ni dysku;
GetDir	System	proc.	podanie nazwy katalogu;
ChDir	System	proc.	zmiana bieżącego katalogu;
MkDir	System	proc.	utworzenie podkatalogu;
RmDir	System	proc.	usunięcie pustego podkatalogu.

(*) - w rubryce **Typ** oznaczono : procedury: **proc.**,funkcje:**f:typ**;

Tabela 2. Dodatkowe podprogramy obsługi zbiorów dyskowych wprowadzone przez wersję **Turbo Pascal 5.0.**

Nazwa	Moduł	Typ (*)	Opis
FSplit	Dos	proc.	podział nazwy zbioru na logiczne składowe;
FExpand	Dos	f:PathStr	rozwinięcie nazwy zbioru do pełnej nazwy kwalifikowanej;
FSearch	Dos	f:PathStr	poszukiwanie nazwy zbioru w katalogach;
GetVerify	Dos	proc.	pobranie stanu znacznika weryfikacji zapisu;
SetVerify	Dos	proc.	ustawienie stanu znacznika weryfikacji zapisu.

(*) - w rubryce **Typ** oznaczono : procedury: **proc.**,funkcje:**f:typ**;

```
{              LISTING 1                      }
{IMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMM;}
{:          TPFiles    v 0.5                 :}
{:     modul pomocniczych procedur           :}
{:          obslugi plikow                   :}
{:                        J.Rauk   1989      :}
{HMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMMM<}
Unit                              TPFiles;
{***************************************}
            Interface
{***************************************}
Uses
   Dos,Crt;
Const
 {        Verify / SetVerify              }
 ON = 1;  OFF =0;
Type
 FileName = record
 { typ obrazujacy nazwe zbioru           }
 {poprawnosc} correct  : Boolean;
 {naped     } drive    : word;
 {sciezka   } path     : string[63];
 {nazwa     } name     : string[8];
 {rozsz.    } ext      : string[3]
            end;
Var
   InpN,OutN  :  FileName;
   {  nazwy  plikow  wejscia - wyjscia }
   InpF,OutF  :  text;
   {  pliki wejscia - wyjscia          }

function                     Verify : byte;
{ zwraca znacznik weryfikacji zapisu     }
{ 0 = OFF, 1 = ON                        }

procedure    SetVerify ( status : byte );
{ ustawia znacznik weryfikacji zapisu    }
{ 0 = OFF, 1 = ON                        }
procedure
 StrtoFN ( var FN:Filename; NM:string );
{ procedura zamienia nazwe pliku         }
{ (string) na rekord typu FileName  i    }
{ bada jej zgodnosc z regulami DOS-u     }

function    FName ( FN:Filename): string;
{ zamienia rekord FN na string           }

function
  PathExist ( FN : Filename ) : Boolean;
{ bada istnienie sciezki dostepu do      }
{ pliku FN                               }

function
    FileExist ( FN :FileName ): Boolean;
{  funkcja bada istnienie pliku FN       }

procedure       BackUp ( FN : FileName );
{ procedura zmienia  rozszerzenie        }
{ nazwy  pliku  FN na  BAK.              }

function              CurrentDDrive : word;
{ zwraaca nr aktualnego napedu dyskow    }
{ 1 = A, 2 = B, 3 = C ...                }

function
    DDriveOK ( Drive : word ) : boolean;
{ testuje gotowosc do pracy stacji       }
{ dyskow HDD, FDD, RAM-Disk              }

procedure ReadIONames     ( Def:string );
{ procedura ustala nazwy plikow we-wy    }
{ oraz wykonuje automatycznie Backup     }
{ pliku wyjscia o ile istnial            }

procedure   Edit   (Name:string;Li:integer);
{ Mini-Edytor danych                     }
          Implementation
{***************************************}
 Const
  { KOMUNIKATY :                          }
  inf01  =  'Input    file  [';
  inf02  =  'Output  file  [';
  inf03  =  ']  ==>';
  inf04  =  'Illegal  file  name  !';
  inf05  =  'Drive  ';
  inf06  =  ' is  not  ready .';
  inf07  =  'Correct  it  and  hit  [ENTER].';
  inf08  =  'Path  ';
  inf09  =  '  doesn''t  exist  .';
  inf10  =  'Give  the  file  name  correctly  !';

  CorrectChar :             set  of  char =
  { zbior znakow dopuszczalnych w         }
  { nazwach zbiorow DOS-u                 }
  ['!','#','$','&'..')','-','.','0'..':',
     '@'..'Z','\','_','a'..'{','}','~'];

 function                   Verify : byte;
{***************************************}
  var
   r : registers;      { pseudorejestry }
  begin
```

```
  r.AH  :=  $54;
  MsDos ( r );
  Verify  :=  r.AL
 end;                                  { Verify }

procedure    SetVerify ( status : byte );
{****************************************}
 var
  r : registers;         { pseudorejestry }
 begin
  r.AH  :=  $2E;
  r.AL  :=  status;
  MsDos ( r )
 end;                               { SetVerify }

procedure
 StrtoFN  ( var  FN:Filename;  NM:string  );
{****************************************}
 var
  x : byte;                          { licznik }
  a : char;                          { zm. pom.}
 begin
  For x:=1 to Length ( NM) do
    begin
     NM[x]:=UpCase(NM[x]);
     If not (NM[x] in CorrectChar) then
      begin
       FN.correct  :=  false;
       Exit
      end
    end
   With FN do
    begin
     correct  :=  true;
     x  :=  Pos  (':',NM);
     If x=0 then
      drive  :=  CurrentDDrive
      else
       If x<>2 then
        begin
         correct  :=  false;
         Exit
        end
       else
        begin
         a  :=  NM[1];
         drive  :=  Ord(a)-64;
        end;
     NM  :=  Copy  ( NM,x+1,Length (NM)  );
     If    (Pos('',NM)<>1)
     and  DDriveOK(drive)  then
      begin
       GetDir  (  drive,path  );
       path:=Copy    (path,3,Length(path));
       If  path<>''  then  path:=path+''
      end
     else
      path  :=  '';
     x:=  Pos  ('',NM);
     While  x<>0  do
      begin
       path:=path+Copy  (  NM,1,x  );
       NM:=Copy  (  NM,x+1,Length  (  NM  )  );
       x:=  Pos  ('',NM);
       If  x=1  then
        begin
         correct  :=  false;
         Exit
        end
      end  ;
    x  :=  Pos  ('.',NM);
    If  x<>0  then
     begin
      name  :=  Copy  (  NM,1,x-1  );
      ext   :=  Copy  (  NM,x+1,3  );
     end
    else
     begin
      name  :=  NM;
      ext    :=''
     end;
 end;
```

```
function     FName ( FN:Filename): string;
{****************************************}
 var
  x  : byte;                         { licznik }
  a  : char;                         { zm. pom.}
  nm : string;                       { zm. pom.}
 begin
  With FN do
    If not correct then
      nm  :=''
    else
      begin
       a := Char ( drive+64 );
       nm := Concat
        (a,':',path,'',name,'.',ext)
      end;
  For x :=1 to Length ( nm) do
   begin
    nm[x]:=UpCase(nm[x]);
    If not ( nm[x] in CorrectChar ) then
      nm  :=''
   end;
  FName := nm
 end;                                { FName }

function
  PathExist ( FN : Filename ) : Boolean;
{****************************************}
 var
  pname,         { nazwa sciezki (string) }
  actpath : string; { aktualny katalog }
 begin
```

SZANOWNI CZYTELNICY!

Oddajemy do Waszych rąk ostatni numer "InforMika" drukowany w formie oddzielnego czasopisma. Nie zaniechamy jednak kontynuowania tematyki informatycznej - szukajcie jej w naszym podstawowym czasopiśmie - "Młodym Techniku"!

```
  PathExist  := false;
  GetDir  (0,actpath);
  With FN do
   If correct then
    begin
     pname   :=   Char(drive+64)+':'+path;
{$I-} { wylaczenie kontroli we_wy         }
     ChDir ( pname );
{$I+} {  wlaczenie kontroli we_wy         }
     If IOResult=0 then
      begin
       ChDir ( actpath );
       PathExist := true
      end
    end
 end;                            { PathExist }

function
   FileExist ( FN :FileName ): Boolean;
{****************************************}
 var
  pl : file;                      { zm. pom.}
 begin
  Assign ( pl,FName(FN) );
{$I-} { wylaczenie kontroli we_wy         }
  Reset ( pl );
{$I+} {  wlaczenie kontroli we_wy         }
  If IOResult = 0 then
   begin
    Close ( pl );
    FileExist  :=  true
   end
  else
   FileExist  :=  false
 end;                            { FileExist }

procedure     BackUp ( FN : FileName );
{****************************************}
 var
  pl    : file;                   { zm. pom.}
```

```
  name : string;                 { zm. pom.}
 begin
  If FileExist ( FN ) then
  begin
   name := FName(FN);
   FN.ext   :='BAK';
   If FileExist ( FN ) then
    begin
     Assign ( pl,FName(FN) );
     Erase  ( pl )
    end;
   Assign ( pl,name );
   Rename ( pl, FName(FN) )
  end
 end;                            { BackUp }

function          CurrentDDrive : word;
{****************************************}
 var
  r : registers;         { pseudorejestry }
 begin
  r.AH := $19;
  MsDos ( r );
   CurrentDDrive := r.Al+1;
 end;                    { CurrentDDrive }


function
    DDriveOK ( Drive : word ) : boolean;
{****************************************}
 begin
  If DiskSize(Drive)=-1 then
   DDriveOK := false
  else
   DDriveOK := true
 end;                         { DDriveOK }


procedure ReadIONames    ( Def:string );
{****************************************}
 var
   x     : integer;             { licznik }
   name  : string;              { zm.pom. }
```

```
procedure                        ReadIName;
{ czytanie nazwy pliku wejscia          }
 begin
  If Def<>'' then
   name := Def
  else
   name := 'NONAME';
  StrtoFN ( InpN,name );
  x := Pos ( '.',name);
  If x=0 then
    InpN.ext   := 'INP';
   Write ( inf01,FName(InpN),inf03  );
   Readln ( name );
   If name<>'' then
    begin
     StrtoFN ( InpN,name );
     If InpN.correct then
      begin
       x := Pos ( '.',name);
       If x=0 then
        InpN.ext  := 'INP'
      end
     else
      begin
       Writeln  (inf04);
       ReadIName;
       Exit
      end
    end
  end;                       { ReadIName }


procedure                        ReadOName;
{ czytanie nazwy pliku wyjscia          }
  begin
   OutN.correct   := InpN.correct;
   OutN.drive      := InpN.drive;
   OutN.path       := InpN.path;
   OutN.name       := InpN.name;
   OutN.ext        := 'OUT';
    Write    (inf02,FName(OutN),inf03);
```

```
   Readln ( name );
   If  name<>''  then
    begin
     StrtoFN ( OutN.name );
     If  InpN.correct  then
      begin
       x := Pos ( '.',name);
       If x=0 then
        InpN.ext  :=  'OUT'
      end
     else
      begin
       Writeln  (inf04);
       ReadOName;
       Exit
      end
    end
  end;                        { ReadOName }

begin
   If ParamCount>0 then
     begin
       name := ParamStr (1);
       StrtoFn ( InpN,name );
       x := Pos ( '.',name);
       If x=0 then
        InpN.ext  :=  'INP';
       If not InpN.correct then
         ReadIName;
         ReadOName
     end
   else
    begin
     ReadIName;
     ReadOname
    end;
  With InpN do
   begin
    While not DDriveOK ( drive ) do
     begin
      Writeln
       (  inf05,Char(drive+64),inf06  );
      Writeln ( inf07 );
      Readln
     end;
    While not PathExist ( InpN ) do
     begin
      Writeln    (inf08,Char(drive+64),
      ':',path,inf09);
      Writeln   (inf10);
      ReadIName
     end
   end;
  With OutN do
   begin
    While not DDriveOK ( drive ) do
     begin
      Writeln
       (  inf05,Char(drive+64),inf06  );
      Writeln ( inf07 );
      Readln
     end;
    While not PathExist ( OutN ) do
     begin
      Writeln    (inf08,Char(drive+64),
      ':',path,inf09);
      Writeln   (inf10);
      ReadOName
     end
   end;
  Backup ( OutN )
 end;                        { ReadIONames}

procedure  Edit  (Name:string;Li:integer);
{    rozwiazanie  prowizoryczne       }
(****************************************)
 begin
  Exec    ('c:ur4urbo.exe',Name)
 end;                              { Edit }
end.                              { modulu }
```

poprzedzona jest ścieżką dostępu od „korzenia" do aktualnie otwartego katalogu napędu podanego w **drive**. Zabezpiecza to przed zgubieniem dostępu do zbioru w czasie zmian katalogów i napędów (np. procedurą **ChDir**);

name: nazwę zbioru;

ext: rozszerzenie nazwy zbioru.

Jeśli w trakcie zamiany wystąpią przeszkody uniemożliwiające jej poprawne wykonanie, pole **correct** przyjmie wartość **false**, zaś pozostałe pola – wartości nieokreślone. Dla przykładu:

— string **'TPFiles.pas'** nada polom rekordu **FN** wartości: **correct** = true, **drive** = nr aktualnej stacji, **path** = = ścieżka dostępu do zbiorów w aktualnym katalogu, **name** = 'TPFILES', **ext** = 'PAS'.

— string **'b:\jakis\noname.txt':correct** = true, **drive** = 2, **path** = '\JAKIS', **name** = 'NONAME', **ext** = = 'TXT'.

— string **'c:\jak < s'** **:correct** = false, **drive**, **path**, **name**, **ext** — wartości nieokreślone.

funkcja FName (jej odpowiednikiem w **TP 5.0** jest procedura **FExpand**)

nagłówek: **function FName (FN:FileName): string;**

— dokonuje operacji odwrotnej niż procedura **StrtoFN**, tzn. zamienia zmienną typu **FileName** na string, będący nazwą zbioru (czytelną dla procedur **Assign**, **AssignCrt**). Jeżeli pole **correct** zmiennej **FN** ma wartość **true** funkcja zwraca otrzymany string, jeśli nie — zwraca pusty łańcuch znakowy.

funkcja PathExist —

nagłówek: **function PathExist (FN:FileName): Boolean;**

— funkcja zwraca wartość true, gdy ścieżka dostępu do zbioru o nazwie **FN** istnieje lub **false** — w przeciwnym wypadku. Jej zastosowanie omówię przy opisie procedury **ReadIONames**.

funkcja FileExist —

nagłówek: **function FileExist (FN:FileName): Boolean;**

— funkcja ta zwraca wartość **true**, gdy zbiór o nazwie **FN** istnieje lub **false** — w przeciwnym wypadku. Procedurę tę w innej, nie wykorzystującej typu **FileName** formie, opisałem już uprzednio w bibliotece procedur **Turbo.Lib**.

procedura BackUp —

nagłówek: **procedure BackUp (FN:FileName);**

— podobnie jak poprzedni i ten podprogram ma swój pierwowzór w bibliotece **Turbo.Lib**. Wprowadzenie typu **FileName** umożliwiło napisanie tej procedury w dużo prostszy sposób. Jej działanie polega na zmianie rozszerzenia nazwy istniejącego zbioru dyskowego na **'.BAK'**. Jej wywołanie przed każdym otwarciem pliku procedurą **Rewrite** zabezpiecza program przed przypadkowym zniszczeniem starej zawartości zbioru skojarzonego z tym plikiem.

funkcja CurrentDrive —

nagłówek: **function CurrentDrive:word;**

— zwraca numer aktualnego napędu dysków w konwencji: 1 = A, 2 = B, 3 = C itd.

Informacje o aktualnym napędzie uzyskać wprawdzie można poprzez procedurę **GetDir**, wymaga to jednak pracochłonnego analizowania otrzymanego łańcucha znaków.

funkcja DDriveOK —

nagłówek: **function DDriveOK (Drive:word): Boolean;**

— dzięki wykorzystaniu rozszerzeń implementacyjnych **Turbo Pascala 4.0** możliwe było napisanie tej, znacznie uproszczonej i ulepszonej w stosunku do wersji podanej w bibliotece **Turbo.Lib**, funkcji. Testuje ona nie tylko gotowość do pracy stacji dyskietek elastycznych, ale też i dysku twardego i RAM-dysku. Jeżeli stacja jest gotowa do odczytu zbiorów, funkcja zwraca wartość *true*, jeśli nie (uszkodzenie, stacja o podanym numerze nie istnieje, nie włożono dyskietki itp.), wartość *false*. Numer stacji dysków podawany jest jako parametr wywołania **Drive** zgodnie z konwencją przyjętą w standardowych procedurach **DiskSize** i **DiskFree**, tzn. 0 = aktualny napęd, 1 = A, 2 = B itd. Kontrola wartości tej funkcji przed każdą operacją dyskową zabezpieczy program przed przerwaniem działania w wypadku uszkodzenia napędu (lub błędu użytkownika) i utratą wyników (w wypadku obliczeń numerycznych stracić można w ten sposób dużo czasu i nerwów).

procedura ReadIONames —

nagłówek: **procedure ReadIONames (Def:string);**

— w przeważającej większości programów wystarczające jest stosowanie jednego pliku danych i jednego pliku wyników. Sądzę, że opracowanie stałego sposobu określania przez użytkownika ich nazw oszczędza znacznie pracę. Przedstawiona procedura jest rozwiązaniem bardzo prostym. Wczytuje ona nazwę pliku wejścia z linii wywołania programu (umożliwia to pracę w trybie wsadowym, sterowanym programem typu ***.BAT**) i tworzy z niej nazwę pliku wyjścia przez zmianę rozszerzenia na **.OUT**. Jeżeli nazwa podana w linii wywołania nie ma rozszerzenia oraz nie jest zakończona kropką, przyjęte zostanie rozszerzenie **.INP**. Jeżeli w linii wywołania programu nie podano nazwy albo nazwa nie spełnia wymogów DOS-a, procedura przystępuje do wczytania nazw plików z klawiatury, proponując „defaultową" nazwę zbioru wejścia na podstawie parametru **Def**, oraz „defaultową" nazwę zbioru wyników na podstawie nazwy zbioru danych. Procedura dokonuje ponadto uproszczonej kontroli poprawności podanych nazw, sprawdza czy istnieje dostęp do podanych w nazwach napędów dysków (**DDriveOK**) i czy istnieją podane w nazwach ścieżki dostępu (**PathExist**). Kontrola ta pozwala wyeliminować błędy popełnione przez użytkownika. Podanie nazwy nieistniejącego pliku danych przy istniejącej ścieżce dostępu NIE JEST TRAKTOWANE JAKO BŁĄD, lecz jako prośba o „pomoc" przy stworzeniu zbioru danych (patrz: **listing** 2). Na koniec wywoływana jest procedura **BackUp** dla zbioru wyników. Opisaną procedurę sugeruję potraktować jako kanwę do stworzenia własnych, efektowniejszych rozwiązań — np. wyświetlenia listy dostępnych plików z rozszerzeniem **.INP** i wybrania właściwego przez podświetlenie (sposób podświetlania fragmentów ekranu opisałem w artykule *TPScreen: moduł dodatkowych procedur ekranowych* zamieszczonym w „InforMiku" 3/1989).

procedura Edit —

nagłówek: **procedure Edit (Name:string; Li:integer);**

— procedura ta jest właściwie wewnętrznym edytorem danych. Jej wykorzystanie nie musi ograniczać się do zabezpieczenia programu przed błędem w zbiorze danych, ułatwienia tworzenia zbioru danych czy wyświetlania wyników. Może ona z powodzeniem służyć do wyświetlenia dłuższych informacji na temat działania programu (instrukcji użytkownika) lub innych, przygotowanych wcześniej plików tekstowych. Możliwości jej wykorzystania przedstawia program **Demo** (**listing 2**). Pierwszy parametr — **Name** — przedstawia nazwę zbio-

```
{                LISTING 2                 }

{$M    64000,0,0}
{ ustawienie rozmiaru sterty i stosu       }
{ konieczne z powodu prowizorycznego       }
{ rozwiazania procedury EDIT               }

program                               DEMO;
{ Demonstruje wykorzystanie modulu         }
{ TPFiles do wczytywania danych            }
{ i udostepniania wynikow                  }
 uses
  Crt,Dos,{...,}TPFiles;

 const
  msg0 = 'END OF PROGRAM.';
  msg1 =  'PLEAS  WAIT...';
  msg2 = 'INPUT  FILE  ';
  msg3 = 'OUTPUT  FILE  ';
  msg4 =  '  DOESN''T  EXIST.';
  msg5 = 'CREATE  IT?  [Y]es/[N]o  ';
  msg6 = 'NOT ENOUGH  DISK SPACE FOR ';
  msg7 = 'SELECT A NEW DISK DRIVE  ';
  msg8 = 'UNEXPECTED END OF INPUT FILE';
  msg9 = 'DATA READING ERROR IN LINE ';

  MaxDat      = 50;
  { dopuszczalna liczba danych             }
  MaxIFSize  =  20000;
  { max. rozmiar pliku we. (w bajtach) }
  MaxOFSize  =  50000;
  { max. rozmiar pliku wy. (w bajtach) }

 type
  Data = record
        T,P  :  array [1..MaxDat] of  real;
         end;
  {...}
 var
  A                     : Data; { dane      }
  VerStat               : byte;
  { znacznik weryfikacji zapisu            }
  FirstResultsLine   :   integer;
  { nr pierwszej lini wynikow              }
  {  ...  }

 procedure
     CharReadln  (  var   a:char;b:string  );
 { wczytuje znak z zakresu okreslonego }
 { przez wymienienie w zmiennej b          }
 var
  i,                   { zm. pom.            }
  max,min,             { zakres liter        }
  x,y   : integer; { polozenie kursora }
  OK    : Boolean; { zm. pom.              }
 begin
  x := WhereX; y := WhereY;
  If  y=25  then  Dec(y);
  Repeat
   Readln ( a ); a := UpCase ( a );
   i   :=   Pos   ('..',b);
   If i = 0 then
    OK  := Pos(a,b) > 0
   else
    begin
     max   :=   Ord   (b[i+2])+1;
     min   :=   Ord   (b[i-1])-1;
     OK:=  (Ord(a)<max)  and  (Ord(a)>min)
    end;
   If not OK then
    begin
     Write   (#7);
     GotoXY  ( x,y );
     ClrEoL;
     Write  (#7)
    end
  until  OK
 end;                            { CharReadln }
procedure          GetData ( var a:Data );
{ wczytuje dane do dalszych obliczen   }
 var
  i          : integer;          { zm. pom   }
  verd       : char;             { zm. pom   }
  comment  : string[80];        { komentarz }
  EoD        : Boolean;
  { znacznik konca danych                 }
 begin
  If not FileExist ( InpN ) then
   begin
    While
    DiskFree(InpN.drive)<MaxIFSize      do
     begin
      Writeln      (msg6,msg2,'.');
      Write ( msg7 );
      CharReadln        (verd,'A..Z');
      InpN.drive        :=Ord(UpCase(verd))-64;
      InpN.path         :=   ''
     end;
    Writeln    (msg2,FName(InpN),msg4);
    Write   (msg5);
    CharReadln  (   verd,'YN'   );
```

```
  If   verd='Y'then
   begin
    Writeln   (msg1);
    BackUp ( InpN );
    Assign  (   InpF,FName(InpN));
    Rewrite ( InpF  );
    Writeln    (    InpF,'Surce:');
    Writeln ( InpF  );
    Writeln
     (        InpF,'P[MPa]':10,'T[K]':10        );
    For  i:=1  to  MaxDat  do
     Writeln(InpF,0.0:10:2,0.0:10:2);
    Close  (  InpF  );
    Edit   (   FName(InpN),1)
   end
  else
   begin
    Writeln   (msg0);
    Halt
   end
 end;
While
DiskFree(Out.N.drive)<MaxOFSize      do
 begin
  Writeln      (msg6,msg3,' ');
  Write  ( msg7  );
  CharReadln       (verd,'A..Z');
  Out.N.drive    :=    Ord(UpCase(verd))-64;
  Out.N.path      :=   ''
 end;
Assign   (   InpF,FName(InpN)    );
Reset  (  InpF  );
Assign  (  OutF,FName(OutN)   );
Rewrite  (  OutF  );
For  i:=1  to  3  do
 begin
  Readln    (  InpF,comment   );
  Writeln  (  OutF,comment  )
 end;
EoD  :=  SeekEoF  (  InpF  );
If  EoD  then
 begin
  Close      (InpF);Close(OutF);
  Writeln   (msg8);
  Edit     (FName(InpN),3);
  GetData  (  a  );          { Rekurencja }
  Exit
 end;
i:=1;
While  not  EoD  do
 begin
```

```
{$I-} { wylaczenie  kontroli  we_wy          }
     Readln         (InpF,a.P[i],a.T[i]);
{$I+} {    wlaczenie  kontroli  we_wy         }
     If   not   (IOResult=0)then
      begin
       Close     (InpF);Close(OutF);
       Writeln     (msg9,i+3,#7#7);
       Delay   (2000);
       Edit     (FName(InpN),i+3);
       GetData  (  a  );        { Rekurencja }
       Exit
      end;
     EoD  :=  (  SeekEoF  (InpF))
               or   (i=MaxDat);
     Writeln
     (OutF,a.P[i]:10:2,a.T[i]:10:2);
     Inc  (  i  )
    end;
  FirstResultsLine    :=    i+2;
  Close    (InpF);
  Close   (OutF)
 end;                             { GetData }

procedure              Work  (  A:Data{,...}  );
{  "makieta"  procedury  obliczeniowej      }
 begin
{ Tu  dokonuje  sie  obliczen  ...            }
 end;                                  { Work }

procedure                    PutResults  {(...)};
{  "makieta:  procedury  zapisujacej  wyn.}
 begin
  Append  (  OutF  );
  Writeln   (    OutF,'Results    :');
  Writeln  (  OutF  );
{ Tu  zapisuje  sie  wyniki  ...              }
  Close  (  OutF  );
  Edit     (FName(OutN),FirstResultsLine);
  Writeln  (  msg0  )
 end;  {  PutResult  }

begin
 VerStat   :=   Verify;
 SetVerify  (  ON  );
 ReadIONames    ('DEMO');
 GetData  (  A  );
 Work   (   A   {,...});
 PutResults      {(...)};
 SetVerify  (  VerStat  )
end.                                  { DEMO }
```

ru w postaci stringu (można tu wykorzystać funkcję **FName**), drugi nr linii, w której znaleźć winien się kursor po wywołaniu. Ze względu na dużą objętość procedury w **listingu 1** podałem „zaślepkę" (rozwiązanie nieeleganckie i prowizoryczne) polegającą na wykorzystaniu edytora **Turbo Pascala** (podobnie wykorzystać tu można dowolny inny edytor nie dopisujący znaków sterujących np. **Kedit**). W wersji tej parametr **Li** nie ma oczywiście znaczenia. Wady tego rozwiązania to np. konieczność założenia, iż potencjalny użytkownik ma wybrany przez nas edytor i że znamy katalog, w którym go przechowuje lub też konieczność dostarczenia go z naszym programem (**a co z prawami autorskimi?!**). Napisanie własnego edytora jako podprogramu nie jest zbyt trudne, choć dosyć pracochłonne. W najbliższym czasie postaram się opisać sposób jego budowy.

Wykorzystanie modułu i sposób korzystania z plików tekstowych omówię pokrótce na przykładzie programu **Demo** (**listing 2**).

Nagłówek programu poprzedzony jest ustawieniem rozmiaru stosu i sterty. Konieczne jest to ze względu na zastosowanie procedury **Exec** w podprogramie **Edit**. Napisanie własnego edytora danych pozwala uniknąć tej niedogodności. Program **Demo** „udaje" program obliczeniowy, szukający zależności pomiędzy ciśnieniem podanym w megapaskalach a temperaturą w skali Kelvina. Plik danych składać ma się z 2 linii komentarza (np. zapisanie źródła danych), 1 linii opisu (nie ma on większego znaczenia dla programu, ale ułatwia pracę użytkownikowi) i do 50 linii danych P-T (dwie kolumny liczb rzeczywistych nie mniejszych od zera). Ponieważ przedstawianie metodyki obliczeń nie było moim celem, procedury **Work** i **PutResults** są jedynie „makietami". W programie pozostawiłem tylko fragmenty istotne dla demonstracji korzystania z plików danych i wyników. Program rozpoczynają definicje stałych, będących komunikatami ekranowymi (zgrupowanie wszystkich komunikatów na początku pozwala na szybką zmianę wersji językowej programu — można też wykorzystać mechanizm kompilacji warunkowej), oraz 3 stałych:

MaxDat — określająca maksymalną dopuszczalną liczbę danych T-P, konieczna, gdy nie stosujemy zmiennych dynamicznych,

MaxIFSize — oszacowanie maksymalnego rozmiaru pliku danych w bajtach,

MaxOFSize — oszacowanie maksymalnego rozmiaru pliku wyników w bajtach.

Następnie zdefiniowany jest typ **Data** służący do przechowywania i przesyłania danych, oraz zadeklarowane są zmienne **A** (dane), **VerStat** (przechowujący zastany przez program stan znacznika weryfikacji zapisu) i **FirstResultLine** — licznik linii w pliku wyników. Zdefiniowana jest również procedura **CharReadln**, służąca do ułatwienia komunikacji z użytkownikiem. Następna procedura: **GetData** jest podprogramem do wczytania danych.

Działanie samego programu rozpoczyna zapamiętanie zastanego stanu flagi weryfikacji zapisu i ustawienie go na **ON**. Następnie wczytywane są nazwy plików wejścia/ /wyjścia (dzięki uprzedniemu rozwiązaniu tego problemu w module **TPFiles** nie stanowi to kłopotu). Teraz program wywołuje procedurę **GetData**. Procedura ta:

1. Sprawdza istnienie zbioru dyskowego **InpN** (jeżeli zbiór nie istnieje, procedura traktuje to jako prośbę o pomoc przy stworzeniu go).
2. Sprawdza, czy wolne miejsce na dysku wystarcza do założenia zbioru danych i — jeśli miejsca jest zbyt mało — prosi o podanie nazwy nowego napędu dysków.
3. Pyta użytkownika, czy założyć zbiór danych. Odpowiedź przecząca przerywa program, potwierdzenie powoduje zapisanie na dysku o numerze **InpN.drive** szkieletu zbioru **InpN** z wolnym miejscem na komentarz i dwiema kolumnami zer. Zbiór ten następnie udostępniany jest do uzupełnienia (procedura **Edit**). Tu właśnie przydaje się pozornie niepotrzebna 3 linia ('**P[MPa]**(...)**T[K]**'). Ułatwia ona orientację użytkownikowi. (Jeśli zbiór już istniał, czynności 2 i 3 są opuszczane.)
4. Sprawdza, czy dysk **OutN.drive** ma dość wolnego miejsca na zapis zbioru wyników i ewentualnie prosi o wybranie innego dysku.
5. Dokonuje skojarzenia pliku danych i wyników z nazwami zbiorów i ich otwarcia odpowiednio do odczytu i zapisu.
6. Przepisuje trzy linie tekstu z pliku **InpF** do **OutF** bez kontroli.
7. Czyta wartości ciśnień i temperatur. Jeżeli wartości obarczone są błędem semantycznym (zły typ) lub logicznym (wartości ujemne), pojawia się odpowiedni komunikat i dokonywana jest edycja zbioru danych. Po poprawie ponownie rozpoczyna się czytanie danych (rekurencja). Uproszczone rozwiązanie procedury **Edit** uniemożliwia oczywiście ustawianie kursora w błędnej linii. Pełne działanie programu możliwe będzie dopiero po zmianie tej procedury.
8. Po wczytaniu danych, program zapamiętuje numer linii, od której rozpoczynają się wyniki obliczeń i zamyka plik **InpF**.
9. Mimo iż plik **OutF** jest jeszcze niekompletny, jest on również zamykany (radzę każdorazowo zamykać plik przed dłuższą przerwą w zapisie i otwierać go ponownie procedurą **Append**, lub stosować procedurę **Flush** do wymiecenia bufora — uniemożliwi to utratę części informacji w wypadku nieprzewidzianego przerwania pracy programu).

Po wczytaniu danych dokonywane są obliczenia (procedura **Work**), a następnie wywoływany jest podprogram **PutResults**. Jego działanie polega na:

1. Ponownym otwarciu pliku **OutF** (tym razem do dopisywania);
2. Wpisaniu wyników obliczeń;
3. Zamknięciu pliku wyników;
4. Wyświetleniu zbioru wyników (procedura **Edit**);
5. Wyświetleniu komunikatu o zakończeniu programu.

Jeżeli przewidujemy pracę programu w trybie wsadowym, warto dopisać opcję pozwalającą z linii wywołania wyłączyć wyświetlanie wyników.

Mam nadzieję, że przedstawione procedury i sposób ich wykorzystania ułatwią Czytelnikom pisanie programów łatwych w obsłudze i pozwolą, poprzez wyeliminowanie pisania od nowa powtarzających się fragmentów programów, skoncentrować się na istocie rozwiązywanych problemów.

W numerze III/89 „InforMika" w listingu na str. 15 dwukrotnie zreprodukowano **trzy** wersy listingu. Aby program działał poprawnie wystarczy **wykreślić trzy pierwsze wersy lewego łamu**.

Przepraszamy!

Bill Hewlett (po prawej) i Dave Packard w chwili zadumy nad starą książką finansową firmy z pierwszych miesięcy jej istnienia

Grzegorz Zalot

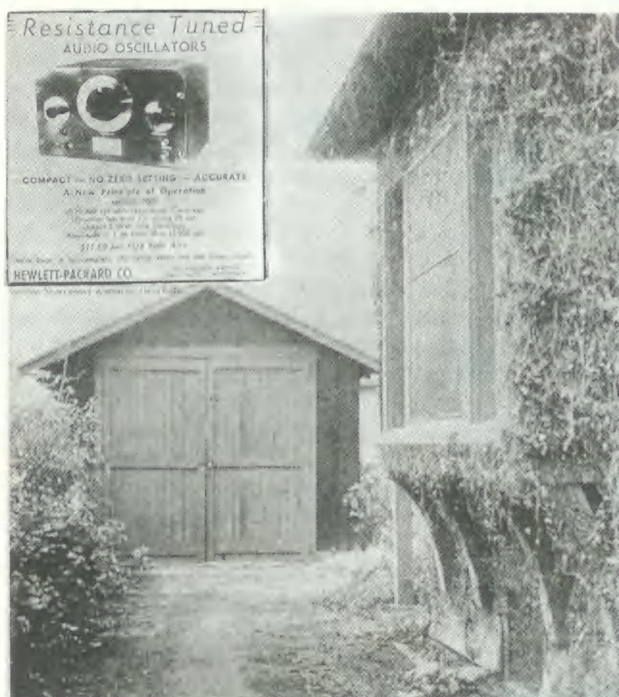
HISTORIA SPRZED PÓŁ WIEKU O PEWNYM GARAŻU, MONECIE i 538 $

Jeszcze przed wybuchem drugiej wojny światowej dwóch młodych inżynierów, kolegów z Uniwersytetu Stanford w Palo Alto w Kalifornii, postanowiło połączyć swoje umiejętności i założyć nieduża firmę elektroniczną. Dave Packard, wówczas już żonaty, wynajął niewielki domek, na zapleczu którego ulokował swojego kolegę, cieszącego się jeszcze urokami stanu wolnego, Billa Hewletta. Najważniejszy był jednak garaż — tam miała znaleźć swoje lokum nowo powstająca firma.

Zaczęło się od rzutu jednodolarówką. Wynik rozstrzygnął, czy firma będzie się nazywała Packard-Hewlett, czy Hewlett-Packard. Wynik znamy. Pierwsze wydatki zaczęły się we wrześniu 1938 roku. Były to 24 dolary i 84 centy na „środki produkcji". W grudniu doszło jeszcze 5,08 dolara na materiały biurowe. W pierwszym miesiącu działalności firmy (jej kapitał założycielski wyniósł równo 538 dolarów), czyli w styczniu 1939, mamy już znacznie większe koszty — $93,98 na materiały, a także niewielkie koszty $1,50 na samochód, $2,00 na energię elektryczną i dwa dolary dla „publicity". Rachunki z drobiazgową dokładnością prowadzi w tym czasie Lucille Packard. Pierwsze koszty wyposażenia biura, to $4,64 na używane biurko i $30 na maszynę do pisania. To w sierpniu 1939 — trzy miesiące później — firma inwestuje 70 dolarów w ogłoszenie o swoim pierwszym produkcie. Był to generator akustyczny HP--200A, o bardzo nowoczesnej na owe czasy konstrukcji. W stosunku do porównywalnych urządzeń na rynku miał on przy niższej cenie większy zakres częstotliwości, był także mniej wrażliwy na zakłócenia. Pierwszym większym odbiorcą urządzeń na kwotę $536,71 było studio filmów dźwiękowych Walta Disneya.

Na początku drugiego roku działalności zatrudniono już pracownika za całe 25 dolarów tygodniowo. W styczniu dochody wyniosły 907,71 dol. przy wydatkach 835,31 dol., a już trzy miesiące później, przy trzech pracownikach 2550 dol., przy wydatkach jedynie 2000. Drugi rok działalności to obrót aż 34 tysiące dolarów, trzech pracowników, przeprowadzka do nowego lokalu. Dwa lata później firma ma już własny budynek przy 395 Page Mill Road w Palo Alto. W tym roku opracowano również woltomierz o nie znanej dotychczas stabilności i niezawodności.

W roku 1950 HP poczyniło znaczący postęp w zakresie mikrofalowych urządzeń testujących. Rok później powstał HP-524A — licznik wielkiej częstotliwości. Wyniki otrzymywano za jego pomocą po niespełna dwóch sekundach, podczas gdy urządzenia produkowane przez konkurencję potrzebowały na to około dwóch minut. Po ośmiu latach (w roku 1958) firma miała już 51 milionów dolarów obrotu, 373 typy wyrobów i zatrudniała 1778 pracowników. Rok później nastąpił skok do Europy — w Genewie powstało biuro sprzedaży, w Boeblingen (Niemcy Zachodnie) pierwsza filia produkcyjna licząca 16 pracowników.

Początki firmy HP — niepozorny garaż na zapleczu drewnianego domku. W lewym górnym rogu — generator HP200B, pierwsze urządzenie produkowane seryjnie

Jednym z ważniejszych etapów rozwoju firmy było opracowanie w 1960 r. oscyloskopu do obserwacji przebiegów cyfrowych do zastosowania w technice komputerowej. Trzy lata później powstał pierwszy syntetyzer częstotliwości, używany w automatycznych systemach pomiarowych. W roku 1964 skonstruowano HP-5060A — generator wzorcowy o rewelacyjnej na owe czasy dokładności 10^{-6} s. Powstały również pierwsze urządzenia przeznaczone dla medycyny, bazujące na technice ultradźwiękowej. Nastąpił burzliwy rozwój firmy. W 1966 roku utworzono laboratorium HP. Powstał pierwszy komputer, HP-2116A. A oto kilka ważniejszych dat:

1967 r. — Urządzenie do monitorowania tonów serca noworodka podczas fazy porodu. Opracowane przez HP zegary atomowe instalowane są w charakterze wzorców czasu.

1968 r. — Pierwszy programowany kalkulator stołowy, HP-9100A.

1969 r. — HP oferuje swój pierwszy system operacyjny pozwalający na wielodostęp 16 użytkowników.

1971 r. — Prezentacja pierwszego mini-komputera programowanego przez użytkownika.

1972 r. — Pierwszy kalkulator inżynierski HP-35 powoduje istną rewolucję na rynku kalkulatorów.

1973 r. — Powstaje mini-komputer HP-3000.

1974 r. — Pierwszy mini-komputer posiadający pamięć operacyjną 4 KB.

1978 r. — HP prezentuje pierwsze programy na bazie sztucznej inteligencji.

1980 r. — Już trzy miliardy obrotu i 57 tysięcy zatrudnionych.

1981 r. — HP prezentuje pierwszą strukturę półprzewodnikową zawierającą 600 tysięcy tranzystorów wykonaną w technologii NMOS-II.

1982 r. — HP-9000 rozpoczyna erę 32-bitowych układów scalonych.

1983 r. — Prezentacja idei „Touch screen".

1984 r. — Powstaje pierwsza na świecie drukarka atramentowa — słynny HP-Inkjet.

1985 r. — Pierwsza drukarka laserowa HP Laserjet — mechanikę opracowano wspólnie z japońską firmą Canon.

1987 r. — Bill Hewlett odchodzi na emeryturę. Do grona dyrektorów wchodzą synowie założycieli firmy, Walter Hewlett i David Woodley Packard.

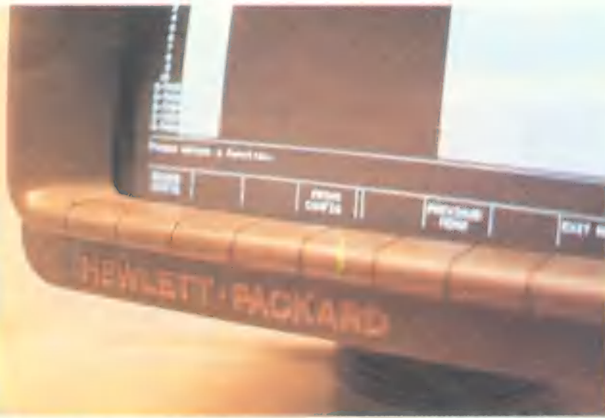
1988 r. — HP w magazynie „Fortune" znajduje się na liście 50 największych firm świata. Równo 10 miliardów dolarów obrotu, 87 tysięcy zatrudnionych, w tym 5500 w RFN.

Maj 1989 r. — Akcje przedsiębiorstwa są oficjalnie wprowadzone na giełdę we Frankfurcie.

Wydawałoby się, że koncern HP niemal przebojem toruje sobie miejsce na rynku. Tak jednak nie jest. Przez pierwsze dziesięciolecia receptą na sukces była metoda „inżynierowie budują dla inżynierów". Jej sens zawierał się w analogicznych potrzebach inżynierów HP i inżynierów innych firm — potencjalnych odbiorców. Przykładowo, jeżeli pewien zespół w HP potrzebował do nowych prac lepszy, doskonalszy oscyloskop, to z bardzo dużym prawdopodobieństwem urządzenie to było potrzebne również inżynierom w innych firmach. Ta myśl przewodnia szefów HP była skuteczna jednak tylko do pewnego momentu. Jej konsekwencją był fakt dużego rozdrobnienia firmy i brak odpowiedniej informacji

Jeden z mikrokomputerów HP z kilkuletnią już historią. Maszyny te, produkowane dobrych kilka lat temu, charakteryzowały się niezwykłą wprost dbałością o formę i ergonomię. Klawiatura zintegrowana z wygodnym biurkiem, interesujący pod względem kształtu monitor, oczywiście z możliwością przesuwania wzdłuż blatu. Po prawej ręce wygodnie dostępne są kieszenie napędów dyskowych

HP pierwsze wprowadziło tzw. *Touch screen* — specjalne klawisze o definiowanej funkcji zintegrowane z monitorem. W połączeniu z uproszczonym systemem okienek można było wygodnie tworzyć systemy prowadzące użytkownika, nie wymagające żmudnego przedzierania się przez kilka tomów dokumentacji. Dużym ułatwieniem jest standardowe wyposażenie każdego systemu HP w bazę danych

o produktach rozwijanych w innych firmach. W pewnym momencie zaczął być odczuwany brak profesjonalnego marketingu.

Inną ciekawostką z historii HP, jest fakt istnienia na początku lat osiemdziesiątych aż pięciu różnych rodzin komputerów HP, zupełnie ze sobą niezgodnych programowo z uwagi na różne systemy operacyjne. Wykorzystanie oprogramowania oferowanego przez wiele firm było również utrudnione. Wtedy ówczesny szef HP, John Young, postawił znaczną część posiadanych środków na jedną kartę: koncepcję architektury RISC (ang. *Reduced Instruction Set Computer*) — procesorów o zredukowanej liczbie prostych instrukcji, jednak wykonywanych bardzo szybko. Koncepcja ta była znana już wcześniej. Zajmowano się nią w IBM — jednak do tych prac nie przywiązywano zbyt wielkiej wagi. Young sprowadził od IBM jednego z najlepszych pracowników, fizyka Joela S. Birnbauma i rozpoczął szeroko zakrojone i bardzo żmudne prace nad nową koncepcją procesora. Dodatkowym utrudnieniem była konieczność zapewnienia pro-

Wygodne stanowisko pracy można zbudować także przy niezależnych monitorach. Podstawą jest odpowiednia konstrukcja biurka łączącego się (strona prawa) z jednostką centralną wraz ze stacjami dysków oraz (strona lewa) z drukarką. Oczywiście nie bez znaczenia jest odpowiednie oświetlenie miejsca pracy oraz oprawa plastyczna pomieszczenia programistów. Dodajmy jeszcze dla wyjaśnienia pewnych wątpliwości, że zdjęcie to nie zostało wykonane w kraju, choć być może i u nas ktoś już zaczyna dbać o estetykę miejsca pracy

gramowej zgodności z oprogramowaniem dla maszyn wcześniejszych. Kilkuletnie prace zostały w roku 1987 uwieńczone sukcesem. Nowy model HP-3000/950 znacznie przewyższał poprzednie pod względem wydajności (7 MIPS), zakresu zastosowań, a także poboru mocy. System ten jest obecnie oferowany w nowszej wersji 955 o wyższej wydajności (11 MIPS), można podłączyć do niego do 400 końcówek przy pracy wielodostępnej oraz wieloprogramowej.

Marka Hewlett-Packard kojarzy się nam na ogół z solidnością, niezawodnością, najwyższymi parametrami technicznymi oraz wysoką ceną. Cena ta jest jednak wynikiem zastosowania najnowocześniejszych, niezawodnych technologii wykonania. Dokładna kalkulacja udowadnia, że w wielu sytuacjach opłacalne jest zastosowanie sprzętu droższego, jednak bardziej niezawodnego.

Jak solidny jest sprzęt HP, wiemy bardzo dobrze. Jest on do tego stopnia trwały, że powstał obecnie rynek używanych urządzeń elektronicznych tej firmy. Pełnosprawny system, mający za sobą już kilka lat eksploatacji, można kupić (z gwarancją!) po cenie wyraźnie niższej od ceny porównywalnego systemu nowego, także innej marki. Oczywiście może się wydawać, że maszyny takie są już znacznie zużyte moralnie — pamiętajmy jednak, że wiele mechanizmów znanych nam choćby z popularnych IBM-ów zastosowanych było już wiele lat temu w komputerach HP. Przykładowo technika „Windows" zastosowana była w HP już w 1978 roku! To, co może być dla potencjalnych polskich użytkowników komputerów HP najważniejsze, to ochrona przed utratą i zniszczeniem danych. Jest to problem nękający wielu użytkowników mikrokomputerów klasy PC — krótkotrwały zanik napięcia w sieci może kosztować nas wiele godzin żmudnej pracy. Zresztą w niektórych zastosowaniach (np. w bankowości) bez odpowiednich mechanizmów ochrony danych w ogóle nie można stosować sprzętu komputerowego. Ten problem przy odpowiednim skompletowaniu maszyn HP nie występuje.

Na pewnym etapie komputeryzacji zakładów przemysłowych nieodzowne staje się połączenie poszczególnych komputerów w odpowiednią sieć — tylko wtedy osiągamy pełne możliwości wykorzystania systemu komputerowego oraz centralnego lub rozproszonego banku danych. Jednak w naszych warunkach opieramy się głównie na IBM-ach i bardzo drogich sieciach. Nie zawsze rozwiązanie takie jest optymalne, czasem też przy większej liczbie użytkowników jednostka centralna (ang. *server*) nie nadąża z przetwarzaniem danych. Alternatywą jest zastosowanie systemu wielodostępnego z wydajnym komputerem centralnym oraz tanimi terminalami. System taki jest bardzo wskazany ponadto tam, gdzie operujemy dużą ilością danych typu magazynowego. Poza tym często zdarza się, że któryś z użytkowników uruchomi na swoim komputerze grę z wirusem (czy jakiś inny „zarażony" program), w wyniku czego porażeniu ulega cała sieć. Problem ten znika przy zastosowaniu systemów z licencjonowanym oprogramowaniem.

Panowie Hewlett i Packard są dzisiaj już na zasłużonej emeryturze. Stworzony przez nich koncern rozwija się nadal, mimo pewnych zmian w filozofii firmy. Pozostał jednak w jej produkcji trwały akcent na niezawodność i solidność sprzętu oraz komfort pracy. Może zatem kiedyś i my skorzystamy z tych zasad, które innym przyniosły niezaprzeczalny sukces?

ROLAND WACŁAWEK

ZAGĘSZCZENIE WYDRUKU GRAFIKI

Większość programów produkujących jakiegokolwiek typu informacje graficzne przewiduje możliwość wydruku grafiki. Często okazuje się jednak, że na typowych drukarkach 9-igłowych jakość druku jest niezadowalająca, zwłaszcza w przypadku, gdy taśma barwiąca jest już nieco zużyta. Odpowiedzialność za to ponosi w największym stopniu mała rozdzielczość grafiki w pionie. Podczas gdy w poziomie można wybrać w typowej drukarce rozdzielczość 60, 120 lub 240 punktów na cal, to w pionie rozdzielczość jest dyktowana odstępem między igłami, który w drukarkach 9-igłowych wynosi zawsze 1/72 cala. Przy wydruku grafiki stosowana jest rozdzielczość pozioma przynajmniej 120 punktów/cal, co prowadzi do wniosku, że rozdzielczość pionowa jest ok. 1,7 raza gorsza. W efekcie, jeżeli tylko tasiemka barwiąca nie jest mocno nasączona tuszem, w wydruku wyraźnie widoczna jest liniowa struktura rysunku. Zjawisko to jest jeszcze bardziej dokuczliwe przy wydruku grafiki 9-igłowej na drukarce 24-igłowej w trybie emulacji 9 igieł. Z powodu cieńszych igiełek liniowa struktura jest jeszcze bardziej widoczna, a kontrast — gorszy.

Podwyższenie jakości wydruku grafiki 9-igłowej można osiągnąć, stosując program, który drukuje każdą linię wielokrotnie, dokonując przy każdym kolejnym przebiegu nieznacznego przesunięcia papieru, tak aby kolejne uderzenia igieł wypadały w innym miejscu, wypełniając mniej kontrastowe obszary. W praktyce zadowalające wyniki uzyskuje się przy jedno-, a co najwyżej dwukrotnym powtórzeniu. Minusem opisanej metody jest oczywiście wydłużenie czasu pracy drukarki, ale w zamian uzyskuje się wydruki o zatartej strukturze liniowej i znacznie bardziej kontrastowe, co jest widoczne zwłaszcza przy zużytej taśmie barwiącej.

Niniejszy artykuł-program zawiera szkic rozwiązania tego problemu. Zaprezentowany tu program został przewidziany do współpracy z graficznym środowiskiem MS-WINDOWS 1.03 i może obsługiwać praktycznie dowolną drukarkę 9-igłową standardu EPSON lub IBM-GP. Po ewentualnej, niewielkiej adaptacji program może współpracować z praktycznie dowolnym programem graficznym (przeróbka sprowadza się głównie do zaimplementowania interpretacji innych kodów sterujących). System WINDOWS został tutaj wybrany dlatego, że w trybie graficznym wysyła bardzo oszczędne dane, złożone jedynie z bloków grafiki, odpowiadających poszczególnym liniom, oraz z rozkazów przesunięcia papieru w przód o zadany odcinek. Rozkazy te realizowane są przez sekwencję znaków ⟨*ESC*⟩⟨*J*⟩⟨*parametr*⟩, gdzie *parametr* oznacza liczbę jednostek, o które należy przesunąć papier. Jednostka liczy 1/216 część cala.

Zagęszczenie wydruku grafiki

```
;**** MULTIDRU V1.0 Roland Wacławek, Siemianowice Sl. 1988 ****

Kod_prog      SEGMENT

MS_DOS        EQU     21H       ;numer przerwania  wywołującego DOS
Drukarka      EQU     17H       ;numer przerwania  obsługi drukarki
CzytajWekt    EQU     35H       ;MS-DOS - odczyt wektora przerwania
Ustaw_Wekt    EQU     25H       ;MS-DOS - zapis  wektora przerwania
Pozostaw      EQU     27H       ;numer przerwania integracji progr.
Kod_ESC       EQU     1BH       ;kod znaku <ESC>
Kod_SPACE     EQU     20H       ;kod spacji
Kod_HTAB      EQU     9         ;kod tabulatora poziomego
CR            EQU     13        ;kod znaku końca wiersza <CR>
LF            EQU     10        ;kod znaku zmiany wiersza <LF>

              ASSUME  CS:Kod_prog, DS:Kod_Prog

              ORG     129
Parametry     LABEL   BYTE      ;pole parametrów wywołania  z  DOS

              ORG     256
Inicjacja:    JMP     Zainstaluj;przeskocz do procedury instalacji

Print_Adr:    DW      0         ;offset pierwotnego handlera druk.
Print_Segm:   DW      0         ;segment    pierwotnego    handlera
Status:       DB      0         ;bajt  stanu  programu  MULTIDRUK:
                                ;bit 7=1: obsługa sekwencji  <ESC>
                                ;bit 6=1: obsługa argumentu  <ESC>
                                ;bit 5=1: ostatni  bajt  argumentu
                                ;bit 4=1: bajt przedostatni argum.
                                ;bit 3=1: obsługa rozkazu  ESC-1AH
                                ;bit 0=1: aktywny  tryb  graficzny

Licznik:      DW      0         ;licznik bajtów  trybu graficznego
Kod_graf:     DB      0         ;bufor  kodu  operacji  graficznej
Il_repe:      DW      1         ;liczba powtorzeń  wydruku wiersza

BajtOstat:    MOV     BYTE PTR Licznik+1, AL;zapamiętaj zawart. AL
              TEST    BYTE PTR Status,00000100B  ;czy to kod 1AH?
              JNZ     Obs_4AH                 ;tak, to rozkaz wysuwu
              TEST    BYTE PTR Status, 1      ;czy aktywna grafika?
              JZ      Kesc                    ;nie -  to nie grafika
              MOV     AL, Kod_ESC             ;wyprowadz  znak <ESC>
              CALL    Wypr_dobuf              ;do   bufora   wiersza
              MOV     AL, BYTE PTR Kod_graf   ;wyprowadź rozkaz graf.
              CALL    Wypr_dobuf              ;do   bufora   wiersza
              MOV     AL, BYTE PTR Licznik    ;młodszy bajt licznika
              CALL    Wypr_dobuf              ;do   bufora   wiersza
              MOV     AL, BYTE PTR Licznik+1  ;starszy bajt licznika
              CALL    Wypr_dobuf              ;do   bufora   wiersza
Kesc:         AND     BYTE PTR Status,00000001B ;kasuj obsługe ESC
              JMP     Koniec_wyp

Obs_4AH:      PUSH    AX            ;zapisz długość wysuwu  na stos
              CALL    Druk_linii    ;wydrukuj akt. zawartość bufora
              MOV     AL, Kod_ESC   ;wyprowadź do drukarki znak ESC
              CALL    Wypr_druk
              MOV     AL, 4AH       ;wyślij do drukarki  rozkaz 4AH
              CALL    Wypr_druk
              POP     AX            ;odtwórz w  AX  długość  wysuwu
              SUB     AX,WORD PTR Il_repe ;redukucja arg. o liczbę
                                          ;powtórzeń wydruku linii
              CALL    Wypr_druk           ;wyślij dane do drukarki
              AND     BYTE PTR Status,00000001B  ;kasuj flagi ESC
              JMP     Koniec_wyp

Obslug_ESC:   TEST    BYTE PTR Status,10H ;czy ost. bajt sekwencji ESC?
              JNZ     Przedostat          ;nie -trzeci z czwórki bajtów
              TEST    BYTE PTR Status,20H ;przedostatni bajt sekwencji?
              JNZ     BajtOstat           ;tak, obsługa przedost. bajtu
              JMP     Koniec_ESC          ;koniec obsługi sekwencji ESC

Przedostat:   AND     BYTE PTR Status,11101111B  ;kasuj wskaźnik bitu 3
              MOV     BYTE PTR Licznik,AL ;zapamiętaj jako młodszy bajt
              JMP     koniec_wyp          ;i  wyprowadź go  na drukarkę

Inicjuj:      MOV     CS:BYTE PTR Status, 0     ;skasuj wszystkie flagi
              MOV     CS:WORD PTR Licznik,0     ;skasuj  licznik bajtów
              MOV     CS:WORD PTR Wsk_bufora, OFFSET Bufor_ln
              MOV     CS:WORD PTR Licz_bufora,0
              JMP     Do_BIOS

Wylacznik:    DB      0                     ;flaga  wyłączenia  programu

              ASSUME  CS:Kod_prog, DS:NOTHING   ;tu po rozkazie INT 17H
Obs_17H:      TEST    BYTE PTR CS:Wylacznik,0FFH;czy  stan  wyłączenia?
              JNZ     Do_BIOS               ;tak - skocz do norm. obsługi
              CMP     AH,1                  ;funkcja  inicjacji drukarki?
              JZ      Inicjuj               ;tak -zainicjuj także program
              CMP     AH,0           ;czy funkcja nr 0:  wydrukuj znak?
              JZ      Drukuj_Zn      ;tak -  zwykłe wyprowadzanie znaku
Do_BIOS:      JMP     CS:DWORD PTR Print_Adr;skok do standard. handlera

Drukuj_Zn:    TEST    CS:BYTE PTR Status,80H  ;czy to tryb obsługi ESC?
              JZ      Tryb_Norm              ;nie -zwyczajna interpretacja
              PUSH    DS                     ;przechowaj używane  rejestry
              PUSH    SI                     ;ten  fragment  interpretuje
              PUSH    BX                     ;sekwencje znaków  rozpoczęte
              PUSH    CX                     ;kodem sterującym ESCAPE =1BH
              PUSH    CS                     ;niech segment  danych stanie
              POP     DS                     ;się zgodny z  segmentem kodu
              ASSUME  CS:Kod_prog, DS:Kod_Prog
              TEST    BYTE PTR Status,40H ;czy to pierwszy znak po ESC?
              JZ      Obslug_ESC             ;jeśli nie, obsługa sekw. ESC
Pierwszy:     AND     BYTE PTR Status,10111111B    ;kasuj bit argumentu
              MOV     BX,OFFSET Tabl_ESC  ;adres tabl. kodów  sekw. ESC
              MOV     CL,(OFFSET Wsk_bufora-OFFSET Tabl_ESC)/3;il. elem
Nastepny:     CMP     AL,[BX]                ;kod znaku zgodny ze wzorcem?
              JE      Znalez_Kod             ;tak - zakończ przeszukiwanie
              ADD     BX,3                   ;ustaw adres kolejnego wzorca
              DEC     CL                     ;CL:licznik elementów tablicy
              JNZ     Nastepny               ;gdy nie koniec, szukaj dalej
Koniec_ESC:   AND     BYTE PTR Status,00000001B ;kasuj flagi trybu ESC
              JMP     Koniec_wyp             ;wyślij znak z AL na drukarkę

Znalez_Kod:   JMP     [BX+1]                 ;skocz  do  adresu  z tablicy

Grafika_4B:   OR      BYTE PTR Status,00000001B ;ustaw  flagę  grafiki
              MOV     BYTE PTR Kod_graf, AL     ;przechowaj kod grafiki
Cztery_Bty:   OR      BYTE PTR Status,10110000B ;ustaw flagi trybu 4-B.
              JMP     Koniec_wyp

Kod_4AH:      OR      BYTE PTR Status,00001000B ;ustaw flagę  kodu  4AH
Trzy_Bajty:   OR      BYTE PTR Status,10100000B ;ustaw flagi trybu 3-B.
              JMP     Koniec_wyp

Kod_36H:      MOV     CS:WORD PTR Licznik,0       ;wyzeruj licznik znaków
              MOV     CS:WORD PTR Wsk_bufora, OFFSET Bufor_ln
              MOV     CS:WORD PTR licz_bufora,0
              MOV     AL,Kod_ESC                 ;wyślij <ESC> do drukarki
              CALL    wypr_druk
              MOV     AL,36H                     ;wyślij <36H> do drukarki
              CALL    wypr_druk
              AND     BYTE PTR Status,00000001B  ;kasuj flagi trybu ESC
              JMP     Koniec_wyp

              ASSUME  CS:Kod_prog, DS:NOTHING
Tryb_Norm:    TEST    BYTE PTR Status,00000001B ;czy to tryb graficzny?
              JNZ     Tryb_Graf                 ;tak - to bajt bloku grafiki
              CMP     AL,Kod_ESC                ;czy  to jest  znak  <ESC> ?
              JE      Escape                    ;jeżeli tak,  włącz tryb ESC
              CALL    Wypr_dobuf                ;jeśli nie, wyślij  znak  do
              JMP     Konwypr                   ;bufora wiersza

Wyprowadz:    JMP     DWORD PTR Print_Adr  ;skocz do pierwotn. handlera

Tryb_Graf:    DEC     WORD PTR Licznik     ;odlicz   wyprowadzany  bajt
              JNZ     Wypr_buf             ;jeśli nie ostatni-wyprowadź
              AND     BYTE PTR Status,11111110B    ;skasuj bit grafiki
Wypr_buf:     CALL    Wypr_dobuf          ;wpisz znak do bufora wiersza
              JMP     Konwypr

Wypr_dobuf:   PUSH    BX
              MOV     BX, WORD PTR CS:Wsk_bufora ;wskaźnik bufora do BX
              INC     WORD PTR CS:Wsk_bufora     ;przesuń na nast. bajt
              INC     WORD PTR CS:Licz_bufora    ;inkrementuj   licznik
              MOV     BYTE PTR CS:[BX],AL        ;wpisz znak  do bufora
              POP     BX
              RET

Escape:       MOV     BYTE PTR Status, 11000000B ;ustaw  bit  trybu ESC
              JMP     Konwypr                  ;wyślij znak ESC na drukarkę

              ASSUME  CS:Kod_prog, DS:Kod_Prog
Druk_linii:   CALL    Emisja_li                  ;wyślij  bufor  do  drukarki
              MOV     CX, WORD PTR Il_repe ;liczba powtórzeń do rej. CX
Petla_dl:     PUSH    CX                   ;składuj  licznik  na stosie
              MOV     SI, OFFSET Wprzod_o1 ;przesuń papier o 1/216 cala
              CALL    Emisja_3
              CALL    Emisja_li            ;wyślij  bufor  do  drukarki
              POP     CX                   ;licznik z powrotem  do  CX
              LOOP    Petla_dl             ;ewentualnie  powtórz wydruk
Nie_drul:     MOV     CS:WORD PTR Licznik,0;wyzeruj licznik bajtów buf.
              MOV     CS:WORD PTR Wsk_bufora, OFFSET Bufor_ln
              MOV     CS:WORD PTR licz_bufora,0
              RET

Emisja_3:     MOV     CX, 3            ;program wysyła do drukarki trójkę

              JMP     Nast_bajt        ;bajtów spod adresu zawartego w SI

Emisja_li:    MOV     CX, WORD PTR Licz_bufora    ;licznik bufora do CX
              JCXZ    Emislini                  ;jeśli bufor pusty, to powrót
              MOV     SI, OFFSET Bufor_ln ;SI - offset  bufora  wiersza
Nast_bajt:    LODSB                     ;ładuj do AL kolejny znak z bufora
              PUSH    CX                ;zapamiętaj   rejestry  na  stosie
              PUSH    SI
              PUSH    DX
              MOV     AH,0              ;AH-kod funkcji dr. -  emisja znaku
              PUSHF                     ;skoryguj  stos  dla  rozkazu IRET
              CALL    CS:DWORD PTR Print_Adr ;wywołaj pierwotny handler
              POP     DX                ;odtwórz rejestry zapisane na stos
              POP     SI
              POP     CX
              LOOP    Nast_bajt         ;powtarzaj  do  opróżnienia bufora
Emislini:     RET

Wypr_druk:    MOV     AH,0              ;AH-kod funkcji dr.:  emisja znaku
              PUSHF                     ;skoryguj  stos  dla  rozkazu IRET
              CALL    CS:DWORD PTR Print_Adr ;wywołaj pierwotny handler
              RET

Koniec_Wyp:   POP     CX                ;odtwórz zawartość  używanych rej.
              POP     BX
              POP     SI
              POP     DS
Konwypr:      MOV     AH,2              ;odczytaj  bieżący status drukarki
              JMP     CS:DWORD PTR Print_adr

Wprzod_o1:    DB  1BH, 4AH, 1           ;sekwencja sterująca ruchu o 1/216

Tabl_ESC      DB      '6'
              DW      OFFSET Kod_36H
              DB      'J'
              DW      OFFSET Kod_4AH
              DB      'K'
              DW      OFFSET Grafika_4B
              DB      'L'
              DW      OFFSET Grafika_4B
              DB      'Y'
              DW      OFFSET Grafika_4B
              DB      'Z'
              DW      OFFSET Grafika_4B

Licz_bufora:  DW      0                 ;liczn. bajtów wpisanych w bufor
Wsk_bufora:   DW      OFFSET Bufor_ln   ;wskaźnik do akt. pozycji bufora
Bufor_ln:     DB      4000 DUP (0)      ;tutaj mieści się właściwy bufor

Zainstaluj:   MOV     SI, OFFSET Parametry ;offset parametrów wywołania
Instal_P:     LODSB                        ;nast.  bajt  bloku param. do AL
              CMP     AL, CR               ;czy to koniec bloku parametrów?
              JNE     Kontyn_0             ;to może  być  opcja  wywołania!
Dkontyn_1:    JMP     Kontyn_1             ;nie ma już więcej żadnej opcji!
```

```
Kontyn_0:   CMP   AL, Kod_SPACE        ;czy bieżący znak jest spacją?
            JE    Instal_P             ;jezeli tak, to go zignoruj
            CMP   AL, Kod_HTAB         ;czy to znak poziomej tabulacji?
            JE    Instal_P             ;jezeli tak, to go zignoruj
            CMP   AL, '3'              ;czy jest to moze cyfra '3'
            JE    Trzy_razy            ;tak-przełącz na dwa powtórzenia
            PUSH  AX
            OR    AL, 20H              ;zamien ew. dużą literę na małą
            CMP   AL, 'w'              ;czy akt. znak był literą 'w'?
            JE    Test_wylacz          ;tak -sprawdź, czy to opcja 'wy'
            CMP   AL, 'z'              ;czy akt. znak był literą 'z'?
            JE    Test_zalacz          ;tak -sprawdź, czy to opcja 'za'
            CMP   AL, 's'              ;czy akt. znak był literą 's'?
            JE    Test_testu           ;tak -sprawdź, czy to opcja 'st'
            POP   AX
Blad:       MOV   DX, OFFSET Blad_Opcji  ;nieznany znak - wyprowadź
            JMP   Meld_bledy           ;odpowiedni komunikat o błędzie

Trzy_razy:  MOV   WORD PTR Il_repe, 2   ;zapisz liczbę powtórzen : 2
            JMP   Instal_P

Test_testu: MOV   CH, 10000000B
            MOV   BL, 't'
            JMP   ZalWyl

Test_zalacz:MOV   DX, OFFSET Meld_Zalacz
            MOV   CH, 0
            MOV   BL, 'a'
            JMP   ZalWyl

Test_wylacz:MOV   DX, OFFSET Meld_Wylacz
            MOV   CH, 0FFH
            MOV   BL, 'y'
ZalWyl:     POP   AX           ;odtwórz pierwotny stan stosu
            LODSB              ;załaduj do AL kolejny znak
            CMP   AL, CR       ;czy to juz znak końca linii?
            JE    Blad         ;jezeli tak - sygnalizuj błąd
            OR    AL, 20H      ;przerób dużą literę na małą
            CMP   BL, AL       ;test zgodności ze wzorcem
            JNE   Blad         ;jeśli rózne, sygnalizuj błąd
            PUSH  CX
            PUSH  DX
            CALL  Test_Obecn   ;czy program juz rezyduje?
            POP   DX
            JCXZ  Istnieje     ;jezeli CX:0, to rezyduje
            POP   CX
            MOV   DX, Offset Nieobecny; DX:offset meldunku
            MOV   AH, 9        ;9:funkcja DOS emisji meldunku
            INT   MS_DOS       ;wyprowadź komunikat na ekran
            MOV   AX, WORD PTR Print_Segm
            CMP   AX, 0F000H   ;wektor wskazuje do BIOS?
            MOV   DX, OFFSET MeldPokr
            JNZ   Meld_bledy
            MOV   DX, OFFSET MeldNiep
            JMP   Meld_bledy

Istnieje:   POP   CX
            MOV   ES, WORD PTR Print_Segm
            MOV   BX, WORD PTR Print_Adr
            DEC   BX           ;BX:offset zmiennej Wylacznik
            CMP   CH, 10000000B
            JZ    Testuj
            MOV   BYTE PTR ES:[BX], CH
            JMP   Meld_bledy

Testuj:     TEST  BYTE PTR ES:[BX], 0FFH
            MOV   DX, OFFSET Stan_zal
            JZ    Meld_bledy
            MOV   DX, OFFSET Stan_wyl
            JMP   Meld_bledy

Kontyn_1:   CALL  Test_obecn          ;MULTIDRUK juz w pamięci?
            JCXZ  JuzIstnieje         ;tak -nie wykonuj instalacji
Wektory:    MOV   DX, OFFSET Obs_17H
            MOV   AH, Ustaw_Wekt      ;przestawianie wektora prze-
            MOV   AL, Drukarka        ;rwania drukarki nr 17H
            INT   MS_DOS              ;zapisz nową wartość wektora
            MOV   DX, Offset Meldunek
            MOV   AH, 9
            INT   MS_DOS
            MOV   DX, OFFSET Zainstaluj
            INT   Pozostaw            ;uczyń program rezydującym

JuzIstnieje:MOV   DX, Offset Komunikat
Meld_Bledy: MOV   AH, 9
            INT   MS_DOS
            INT   20H

Test_obecn: MOV   AH, CzytajWekt           ;
            MOV   AL, Drukarka
            INT   MS_DOS                   ;ładuj do ES:BX wektor 17H
            MOV   WORD PTR Print_Adr, BX; przechowaj segment i offset
            MOV   WORD PTR Print_Segm, ES  ;tego wektora przerwania
            MOV   CX, 15                   ;porównywanie kolejnych 15
            MOV   SI, OFFSET Obs_17H       ;bajtów programu z akt. za-
            MOV   DI, BX                   ;wartością pam. operacyjnej
      REPE CMPSW                           ;porównuj aż do końca bloku
            RET                            ;lub stwierdz. niezgodności

Komunikat:  DB CR, LF, 7
            DB 'MULTIDRUK juz jest zainstalowany!', CR, LF, '$'
Nieobecny:  DB CR, LF, 7
            DB 'MULTIDRUK jeszcze nie zainstalowany$'
MeldPokr:   DB CR, LF, 'albo przestal byc dostepny!', CR, LF
MeldNiep:   DB '!', CR, LF, '$'
Stan_zal:   DB CR, LF, 'MULTIDRUK jest aktywny!', CR, LF, '$'
Stan_wyl:   DB CR, LF, 'MULTIDRUK nie jest aktywny!', CR, LF, '$'
Meld_zalacz:DB CR, LF, 'MULTIDRUK zostal uaktywniony!', CR, LF, '$'
Meld_wylacz:DB CR, LF, 'MULTIDRUK zostal wylaczony!', CR, LF, '$'
Blad_Opcji: DB CR, LF, 7
            DB 'W zleceniu wystapila bledna opcja!', CR, LF, '$'
Meldunek:   DB CR, LF, 'Program zainstalowany w pamieci', CR, LF
            DB '$'

Kod_Prog    ENDS
            END      Inicjacja
```

Aby powtórzyć wydruk linii, musimy przechwycić i przechować w pamięci kompletną linię grafiki. Zakładając maksymalną gęstość wydruku 240 znaków na cal i drukarkę o długości wałka 15 cali uzyskujemy minimalną pojemność bufora 3600 bajtów. Dodając 10% rezerwy, potrzebujemy bufora liczącego 4000 bajtów. Nasz program zostanie zainstalowany w pamięci, przejmie przerwanie programowe obsługi drukarki i będzie śledzić wysyłane do drukarki znaki, wychwytując istotne kody sterujące. W naszym modelowym przykładzie będą trzy grupy kodów: rozkaz 〈ESC〉〈**6**〉, wywołany przez WINDOWS na początku wydruku każdego dokumentu, wspomniany już rozkaz 〈ESC〉〈**J**〉, wywołujący przesuw papieru oraz rodzina rozkazów graficznych 〈ESC〉〈**K**〉, 〈ESC〉〈**L**〉, 〈ESC〉〈**Y**〉 i 〈ESC〉〈**Z**〉, zwiastujących następujący po nich ciąg bajtów graficznego obrazu. Po każdej z tych sekwencji następują dwa bajty, określające długość wysyłanego za nimi bloku graficznego. Rozkaz 〈ESC〉〈**6**〉 wykorzystamy do inicjacji programu, natomiast 〈ESC〉〈**J**〉 będzie sygnałem do opróżnienia bufora.

Program przechwytuje wszystkie wysyłane do drukarki znaki i pakuje je do bufora, wyszukując jednak zarazem wymienione sekwencje sterujące. Wyjątkiem jest przypadek, gdy wykryto rozkaz graficzny. Cały następujący po nim blok bajtów jest wysyłany do bufora bez żadnej analizy. W bloku graficznym mogą bowiem wystąpić także ciągi bajtów identyczne z poszukiwanymi przez nas sekwencjami sterującymi, co spowodowałoby ich niepoprawną interpretację i w efekcie — awarię programu.

W chwili wykrycia sekwencji 〈ESC〉〈**J**〉 program zapamiętuje jego parametr, po czym zaczyna wysyłać bufor do drukarki. Następnie jest przesuwany o 1/216 cala i bufor zostanie wysłany ponownie. Jeżeli program znajdował się w trybie podwójnego powtórzenia, nastąpi jeszcze jeden ruch o 2/16 cala i trzeci wydruk zawartości bufora. Na koniec program odejmie od parametru pierwotnego rozkazu 〈ESC〉〈**J**〉 liczbę wykonanych, jednostkowych przesuwów (1 lub 2), po czym zrealizuje pozostałą część przesuwu wysyłając rozkaz 〈ESC〉〈**J**〉 ze skorygowanym parametrem.

Program MULTIDRUK został wyposażony w udogodnienia instalacyjne. Po pierwsze, ponowna próba wywołania programu nie prowadzi do jego ponownej instalacji — chyba że w międzyczasie zainstalowaliśmy inny program obsługujący przerwanie drukarki. Wykrywanie obecności programu odbywa się w ten sposób, że odczytujemy bieżący wektor przerwania drukarki i porównujemy wskazywany przezeń obszar pamięci z zawartością programu MULTIDRUK. Jeśli jest identyczna, znaczy to, że program rezyduje już w pamięci.

Po drugie, wywołując program możemy podać opcję **WY**, **ZA** lub **ST**. Zlecenie: **MULTIDRU WY** powoduje czasowe wyłączenie programu (program rezyduje nadal w pamięci, ale nie buforuje danych, tylko od razu przesyła je do drukarki). Po zleceniu: **MULTIDRU ZA** program jest ponownie uaktywniany, natomiast zlecenie: **MULTIDRU ST** podaje bieżący status programu: czy jest on aktywny, czy też nie. Jest jeszcze jedna opcja: 3, której można użyć przy pierwszym wywołaniu (**MULTIDRU 3**). Standardowo każda linia jest drukowana w dwóch przebiegach, a jeśli użyto opcji 3 — w trzech przebiegach.

Program MULTIDRUK jest przystosowany do pracy w formacie **.COM**. Należy więc najpierw poddać go asemblacji:

MASM MULTIDRU;

następnie konsolidacji, wytwarzając wersję .EXE:

LINK MULTIDRU;

i przetworzyć na format **.COM**:

EXE2BIN MULTIDRU. EXE MULTIDRU. COM

Na koniec chciałbym zaznaczyć szkieletowy charakter programu i jego pierwotne przeznaczenie do współpracy z systemem WINDOWS. Program w przedstawionej wersji nie będzie dobrze współpracować np. z tymi programami, które jednorazowo zmieniają standardowy odstęp między wierszami, a potem kończą każdą linię sekwencją ⟨CR⟩, ⟨LF⟩. Wprowadzenie tych modyfikacji w przedstawionym programie jest naprawę bardzo proste, ale nie chciałbym psuć przyjemności tym, którzy zdecydują się na samodzielną przeróbkę. Jeszcze tylko jedna wskazówka. Przygotowując program MULTIDRUK do współpracy z wybranym programem graficznym warto zacząć od wysłania próbnego wydruku do pliku dyskowego, a następnie przeprowadzić analizę zawartych w nim kodów sterujących programem PCTOOLS lub podobnym.

TURBO-DODATKI

Tworzenie profesjonalnych programów użytkowych często przypomina wyważanie otwartych drzwi — program musi zawierać wiele typowych funkcji, realizowanych zwykle od podstaw przy każdym nowym produkcie. Przykładami takich funkcji mogą być: edycja tekstu (każdy program wymaga wprowadzania danych...), tworzenie grafiki na ekranie czy też zarządzanie okienkami. Każda poważna firma software'owa posiada zwykle bibliotekę tego typu podprogramów — indywidualni programiści muszą jednak robić wszystko od początku.

Firma Borland International postawiła sobie za cel ułatwienie życia twórcom specjalistycznego oprogramowania, oferując pakiety procedur narzędziowych do kompilatorów **Turbo Pascala** i **Turbo BASIC-a**. Procedury zawarte w tych pakietach są dostarczane zarówno w postaci binarnej, jak i źródłowej. Można wbudować je bezpośrednio do tworzonych programów, uzyskując w prosty sposób wyrafinowane możliwości.

Oferowane obecnie pakiety biblioteczne dla Turbo Pascala to **Database Toolbox**, **Editor Toolbox**, **Graphix Toolbox**, **Game-Works** i **Numerical Method Toolbox**. Kompilator Turbo BASIC-a można natomiast wesprzeć pakietami **Telecom Toolbox**, **Database Toolbox** i **Editor Toolbox**.

Pakiet **Numerical Methods Toolbox**, adresowany do naukowców i inżynierów, pozwala wyznaczać miejsca zerowe funkcji, całkować, różniczkować, odwracać macierze i obliczać ich wartości własne, rozwiązywać równania różniczkowe i wyznaczać transformaty Fouriera. Wbudowane funkcje graficzne pozwalają w efektowny sposób zilustrować wyniki obliczeń.

Telecom Toolbox daje programom w Turbo BASIC-u szerokie możliwości telekomunikacyjne: możliwe jest sterowanie modemem (odpowiedniki większości komend XTalk), realizacja protokołu XMODEM, automatyczne wywoływanie według wbudowanej książki telefonicznej, transmisja z szybkościami 300, 1200 i 2400 bodów, automatyczny wydruk odebranego tekstu lub umieszczenie go na dysku i emulacja terminala VT52. Wszystko to w typowym dla Turbo BASIC-a środowisku okienek i rozwijanych menu.

Database Toolbox składa się z trzech modułów: **Trainer**, **Turbo Access** i **Turbo Sport**. Trainer służy do wprowadzenia w tematykę zarządzania zbiorami danych — trenuje tworzenie i działanie drzewiastej, indeksowanej struktury rekordów. Pozostałe dwa moduły uwalniają programistę od problemów związanych z wyszukiwaniem, dopisywaniem i kasowaniem rekordów z bazy danych, sortowaniem danych (według jednego lub wielu kluczy) i zarządzaniem pamięcią wirtualną przy operowaniu wielkimi zbiorami.

Funkcje zawarte w pakiecie **Editor Toolbox** pozwalają łatwo skonstruować własny edytor z pełnymi możliwościami obróbki tekstów, bezpośredniego dostępu do pamięci ekranu, zarządzania okienkami i rozwijanymi menu. Pakiet zawiera ponadto dwa przykładowe programy kompletnych edytorów: bloku edycji gotowego do wbudowania w program użytkowy i procesora tekstowego **MicroStar**.

Zasada wyposażania kompilatorów w pakiety procedur narzędziowych obowiązywała także w przypadku **Turbo Prologu**. Kompleksowe tworzenie baz wiedzy i systemów eksportowych w tym języku zostało wsparte pakietem **Turbo Prolog Toolbox** — najwszechstronniejszym z oferowanych przez Borland „dodatków". Pakiet umożliwia tworzenie popularnych form zobrazowania graficznego: wykresów słupkowych, kołowych, skalowanych wykresów. Wspiera komunikację według protokołu XMODEM, potrafi przetwarzać dane z pakietów Lotus 1-2-3, Symphony, dBASE III i Reflex, pozwala konstruować własne interfejsy graficzne z użytkownikiem i własny język zapytań (ang. *query language*). Pakiet, zawiera ponadto 40 przykładowych programów i liczy łącznie 8000 linii tekstu źródłowego.

Wszystkie produkty firmy Borland są oferowane w jednakowej cenie 99,95 dolarów za pakiet. Duże walory użytkowe sprawiają, że sam tylko Turbo Pascal i jego pakiety narzędziowe mają obecnie ponad 600 000 zarejestrowanych użytkowników.

Janusz Wrześniak

MYSZKA BEZ OGONA

Przy posługiwaniu się popularną myszką często zdarza się zaczepić jej przewodem o jakiś wystający przedmiot. Przewód myszki plącze się po blacie stołu, krępując ruchy. Kiedy indziej przewód myszki okazuje się za krótki do umieszczenia jej w najwygodniejszym miejscu. Kłopoty z przewodem są jednak nie znane użytkownikom myszki marki BMC, komunikującej się z komputerem bezprzewodowo, za pomocą promieni podczerwonych. Przewodem połączony jest natomiast z komputerem specjalny człon komunikacyjny, który trzeba umieścić w taki sposób, aby istniała łączność optyczna między nim a myszką. Niewyjaśniony pozostaje natomiast problem, co robić, gdy obok siebie pracuje kilka komputerów wyposażonych w bezprzewodowe myszy... Na zdjęciu: myszka BMC wraz z członem komunikacyjnym na podczerwień.

(R. W.)

KRZEMOWE SUPERMÓZGI

KRZYSZTOF WIŚNIEWSKI

Targi komputerowe Comdex-89 rozwiązały nareszcie języki przedstawicielom firmy Intel — pierwszy raz oficjalnie przedstawiono nowego „króla" w rodzinie procesorów wywodzących się od tak szacownego przodka, jakim był mikroprocesor Intel 8080. Kto by pomyślał, że to dopiero od kilkunastu lat znane są mikroprocesory — układy, które wzięły swój początek od nieudanego — albo raczej zbyt wolnego — sterownika obrazowego. Przeszły one potem przez fazę kalkulatorową i osiągnęły moc obliczeniową dużych komputerów z okresu swoich narodzin. Dzisiaj, dzięki ich popularności, wydaje się, że były one znane już od pradziejów.

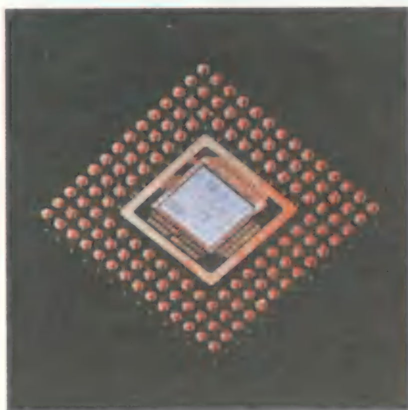
Można powiedzieć spokojnie, że właściwie cała impreza w Chicago stała pod znakiem Intela. Jedną tylko niespodziankę sprawiła firma Tandon, wystawiając pomimo intelowskiego tzw. *Non-Disklosure* (czyli zakazu oficjalnego pokazu) nowy model komputera Tandon 386/33 z nową wersją procesora 80386/33 MHz na hanowerskich targach CeBIT-89. Firma sprytnie wybrnęła z opresji, tłumacząc się, że nowy produkt wyposażony jest nie w najnowszą odmianę procesora 386, ale w selekcjonowane egzemplarze wersji 25 MHz. Pomimo to stało się publiczną tajemnicą, że za miesiąc na targach Comdex taka wersja oficjalnie zostanie pokazana. Sprawiło to zresztą sporo „uciechy" przedstawicielom firm europejskich, trochę zaskoczonych takim traktowaniem ich rynku przez firmy amerykańskie. Dotychczas nowe opracowania trzymano zazdrośnie pod kluczem aż do targów w Chicago.

Właściwie w Europie „dano na pożarcie" tylko nowy supermikroprocesor o 64-bitowym słowie i architekturze RISC (ang. *Reduced Instruction Set Computer*) — Intel 80860. Jest to wspaniała maszyna, która przy częstotliwości zegara 40 MHz osiąga wydajność 40 MIPS, a przy pracy z koprocesorem arytmetycznym — aż 80 MFLOPS. Intel 80860 przeznaczony jest w zasadzie dla naukowych stanowisk pracy, gdzie głównym zadaniem komputera są bardzo skomplikowane obliczenia matematyczne oraz do stanowisk CAD i CAM.

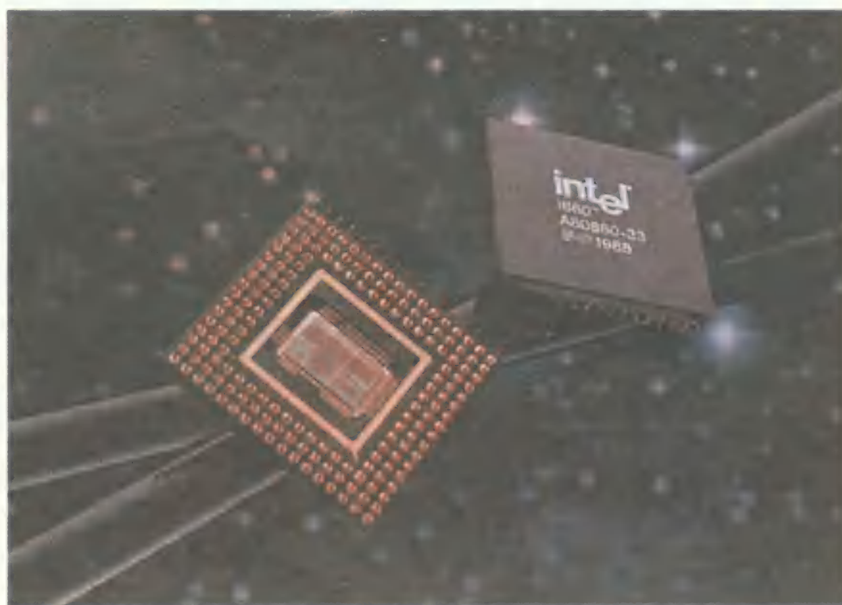
Jednocześnie z prezentacją samego mikroprocesora przedstawiono gotową kartę do komputerów osobistych zgodnych ze standardem IBM. We wnętrzu nowego mikroprocesora upakowano trzykrotnie więcej tranzystorów niż w 80386 i praktycznie tyle samo co w nowym 80486, czyli ponad 1,2 miliona. Wszystkie rozkazy wykonywane są, dzięki czteropoziomowemu „rurociągowi" (ang. *pipeline*), w jednym cyklu zegarowym. Część zmiennoprzecinkowa odpowiada normie IEEE-754. Operacje stałoprzecinkowe wykonywane są z dokładnością 32 lub 64 bity. Specjalne instrukcje pozwalają na równoległe wykonywanie mnożenia i dodawania, a także na operacje wektorowe. Wewnętrzy transfer danych dokonywany jest 128-bitową magistralą danych z szybkością 640 megabitów/sek. Zespolona część graficzna pozwala na 500 tysięcy transformacji wektorowych lub 50 tysięcy transformacji wielokątów na sekundę. Dodatkowe zaimplementowane mechanizmy pozwalają na szybkie obliczenia wpływu źródeł światła. Możliwa jest dzięki temu realizacja filmów trickowych w czasie rzeczywistym. Oferowana przez firmę Kontron karta dla IBM-AT ma wydajność 64 MFLOPS i 32 MIPS dla operacji typu *Integer* (tj. na liczbach całkowitych). Zainstalowanie dwóch równolegle pracujących kart pozwala na osiągnięcie wydajności 140 MFLOPS, czyli mocy całkiem dorosłego komputera (często nazywanego nawet superkomputerem) Cray-1. Cena proponowana przez Kontron dla wersji 32 MHz wynosi 20 000 DM, co przy 60-krotnym przyspieszeniu np. operacji graficznych w stosunku do 80386/80387 (20 MHz) nie jest wygórowanym żądaniem.

Pomimo tych i jeszcze innych zalet 80860 pozostanie jeszcze przez najbliższe lata w cieniu wielkiego brata z rodziny CISC i jego kolejnych wersji. Decyduje o tym popularność mikrokomputerów firmy IBM, a także oprogramowania. Nie możemy przecież zapominać o oficjalnie działających 10 milionach egzemplarzy systemu MS/PC-DOS (oraz podobnej liczbie systemów komputerowych). A ile jest bezprawnie kradzionych i powielanych (w samej tylko Polsce!) tego zapewne nawet w naszym GUS-ie nie wiedzą. Do tego należy dodać systemy pseudozgodne, które są właściwie tylko przeróbkami. To wszystko sprawia, że prawdopodobnie do połowy, a może i do końca przyszłej dziesięciolatki, dominować będzie MS-DOS jako najbardziej popularny system operacyjny oraz kolejne wersje 8086 (faza projektowa następnego mikroprocesora Intel 80586 już została zamknięta, jednak na nowy 64-bitowy procesor trzeba będzie poczekać prawdopodobnie do 1992 r.). Dowodem na to jest szybkie wycofanie się IBM z koncepcji

Nowa, 33 MHz wersja „starego" procesora Intel 80386

Procesor 80860 jest znaczącym krokiem w kierunku zwiększania mocy obliczeniowej małych mikrokomputerów do poziomu znanego dotychczas tylko z dużych maszyn

Równocześnie z prezentacją nowego procesora 80860 zaprezentowano gotową kartę do IBM AT — po wyposażeniu komputera w tę superszybką jednostkę centralną znacznie wzrasta wydajność maszyny

wprowadzenia razem z rodziną komputerów PS-2 systemu UNIX. Szybko zorientowano się, że pod sztandarami UNIX-a zbyt dużo się nie zdobędzie i powrócono do starego, ale popularnego DOS-a. Nawet IBM stał się częściowo niewolnikiem własnych standardów i, co nas nieco zaskoczyło, w przeciwieństwie do takich firm jak NCR, Compaq, AST, Hewlett Packard czy Olivetti, nie deklarował już na Comdexie swojej gotowości do podjęcia produkcji komputerów wyposażonych w nowy procesor. Chyba dopiero na jesiennym pokazie przedstawi już gotową wersję z rodziny PS-2 — model 100.

Na wiosennym Comdex-89 Intel w asyście szefów największych firm komputerowych: Cannavino (IBM), Parett (HP), Canion (Compaq), Cassoni (Olivetti), Gates (Microsoft), Kahn (Borland), King (Lotus), McGuinn (AT&T) ogłosił trzy ciekawe informacje. Pierwsza to ogłoszenie śmierci rynkowej procesora 80286 i zastąpienie go nowym 80SX386 zgodnym programowo z 80386, ale z 16-bitową magistralą (jak w 80286). W ten sposób Intel zamierza zdobyć nasycony w sporej części rynek komputerów poniżej 4—5 tys. DM, oraz zwiększy zapotrzebowanie na oprogramowanie dla mikroprocesorów 32-bitowych.

Drugą ciekawostką była oficjalna prezentacja 33 MHz wersji 80386DX wraz z wszystkimi elementami peryferyjnymi. Są to: koprocesor arytmetyczny 387DX, Cache-kontroler 82385, koprocesor LAN 82596DX, MCA-Chipset 82320 oraz kontroler magistrali EISA 82350.

I wreszcie trzecia nowość — pierwszy pokaz całkiem nowego procesora Intel 80486. Z charakterystyką nowego procesora można się dokładnie zapoznać w liczącym aż 176 stronic materiale informacyjnym, zapełnionym drobnym maczkiem danych i parametrów Intela 80486. Podstawowe cechy procesora przedstawionego w dwa i pół roku po 80386 to: zgodna z 80386 część procesorowa, zgodna z 80387 część koprocesora, Cache-Controller, 8 KB pamięci Cache.

Niestety nie spełniły się oczekiwania umieszczenia w jednej strukturze również kontrolera DMA. Nie znaleziono już wolnego miejsca dla niego, na liczącej 2 cm^2 powierzchni zajmowanej przez pozostałe części systemu. Nowy procesor pracuje oczywiście w każdym ze znanych trybów pracy swoich poprzedników, czyli:
- Real Mode 8086/8088,
- Protected Mode 80286 z jego mechanizmami zabezpieczania danych przy pracy typu Multitasking,
- Native Mode i Virtual Mode 80386.

Zakres adresowania pamięci pozostał nie zmieniony i tak jak poprzednik może on bezpośrednio adresować 4 gigabity, a w trybie wirtualnym — 64 terabity przy nie zmienionej 32-bitowej szerokości magistrali adresowej. Ważną zmianą w stosunku do starych modeli jest nowy tryb pracy wieloprocesorowej. Pozwoli on na istotne zwiększenie wydajności pracy, tym bardziej że mechanizmy pracy wieloprocesorowej są już dosyć dobrze poznane i na rynku dostępne są odpowiednie wersje kompilatorów C, Fortranu czy Pascala. Od strony progra-

Kilka elementów z nowej, bardzo szybkiej serii Intela 803XX-33

A to nowy, bardzo wydajny mikroprocesor 80486

mowej dodano szereg nowych rozkazów. Trzy dotyczą operacji na rejestrach, a pozostałe operacji z pamięcią typu Cache.

Najistotniejsze zmiany dotyczą jednak nie właściwości natury programowej, ale zmian technologicznych i konstrukcyjnych. Podobnie jak w przypadku 64-bitowego 80860, zastosowano technologię 1-Mikron-CHMOS-IV, pozwalającą na upakowanie 1,2 miliona tranzystorów na powierzchni jednej struktury (powierzchnia około 2 cm²). Zdecydowano się na umieszczenie koprocesora arytmetycznego razem z podstawowym procesorem prawdopodobnie pod naciskiem środowiska programistów. Dotychczas niewiele maszyn posiadało dodatkowo koprocesor, który jest bardzo atrakcyjny i interesujący dla programistów. Część koprocesorowa Intela 80486 potrafi wykonać te same operacje matematyczne 100 razy szybciej niż sam procesor wspomagany programowo. Jest jednocześnie od 4 do 6 razy szybszy od 80387 przy takiej samej częstotliwości zegarowej. W tabeli 1 mamy porównanie wymaganej ilości cykli zegarowych dla różnych rozkazów 80387 i 80486 (części koprocesorowej). W większości przypadków obydwa procesory Intela 80486 pracują jednocześnie w trybie równoległym, i sterowane są przez tę samą pamięć mikrokodu i sekwencer. Tylko jeden bit mikrokodu decyduje, czy wykonywana będzie operacja całkowitoliczbowa, czy zmiennoprzecinkowa. Przyspiesza to wymianę danych między procesorami i upraszcza konstrukcję.

Przyglądając się powierzchni układu scalonego, od razu można zauważyć, że spory obszar zajmowany jest przez kontroler Cache i statyczną, bardzo szybką pamięć SRAM-CACHE. Zastosowanie tego kontrolera pozwala efektywnie wykorzystać bardzo dużą szybkość jednostki centralnej i jednocześnie zwalnia programistę od myślenia o odpowiednim oprogramowaniu. Kontroler jest dla użytkownika „przezroczysty" i sam bezbłędnie modyfikuje kody programu, dostosowując je do własnych potrzeb (czyli optymalnego umieszczenia programu i danych w pamięci). Programista może tylko za pomocą dwóch rozkazów ingerować w pracę kontrolera Cache. Są to: INVD — unieważniający dane w pamięci Cache i WBINVD — wpisujący najpierw dane do pamięci operacyjnej i unieważniający następnie dane w pamięci Cache.

Jak możemy zauważyć w tabeli 2, sama część arytmetyczna i interfejsu wejścia-wyjścia ma istotnie większą wydajność. Większość operacji wymaga tylko jednego cyklu zegarowego, podobnie jak w procesorach RISC. Tak istotne przyspieszenie (prawie trzykrotne) uzyskano dzięki zastosowaniu kilku tricków sprzętowych.

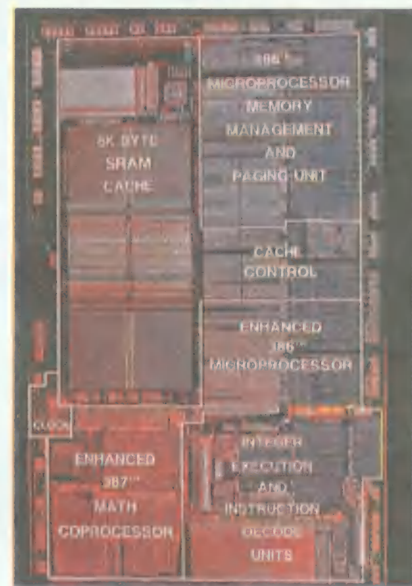
Pierwszym jest aż pięciostopniowy tzw. *pipelining* pozwalający jednocześnie przetwarzać pięć rozkazów w różnych stadiach interpretacji. Następnie zastosowanie techniki RISC w architekturze wewnętrznej przy jednoczesnej pewnej zgodności z zewnętrznym otoczeniem zgodnym z rodziną 8086. Szerokość wewnętrznej magistrali wynosi 128 bitów i pozwala na bardzo szybki transfer danych pomiędzy jednostką centralną, koprocesorem i pamięcią Cache. Na dodatek, jak już wspomniano, w bardzo wielu przypadkach procesor i jednostka arytmetyczna mogą działać w systemie wieloprocesorowym.

Zadbano też o łatwe rozpoznawanie przez system operacyjny i oprogramowanie, z którym procesorem mają do czynienia: otóż po sygnale RESET rejestr DH przyjmuje wartość 4. Wszystkie te zmiany pozwalają uzyskać przy częstotliwości zegara 33 MHz aż pięćdziesięciokrotne przyspieszenie pracy w stosunku do klasycznego IBM XT z procesorem 8088 i taktem zegarowym 4,77 MHz.

Wszystkie te nowości zostały zamknięte w obudowie z 168 wyprowadzeniami (poprzednik ma tylko 132 „nogi") i będą dostępne w normalnej sprzedaży w czwartym kwartale tego roku w wersji 25 MHz. W pierwszym kwartale 1990 r. sprzedawana będzie w ilościach komercyjnych wersja 33,33 MHz. Odmiana 40 MHz jest obecnie przygotowywana do produkcji.

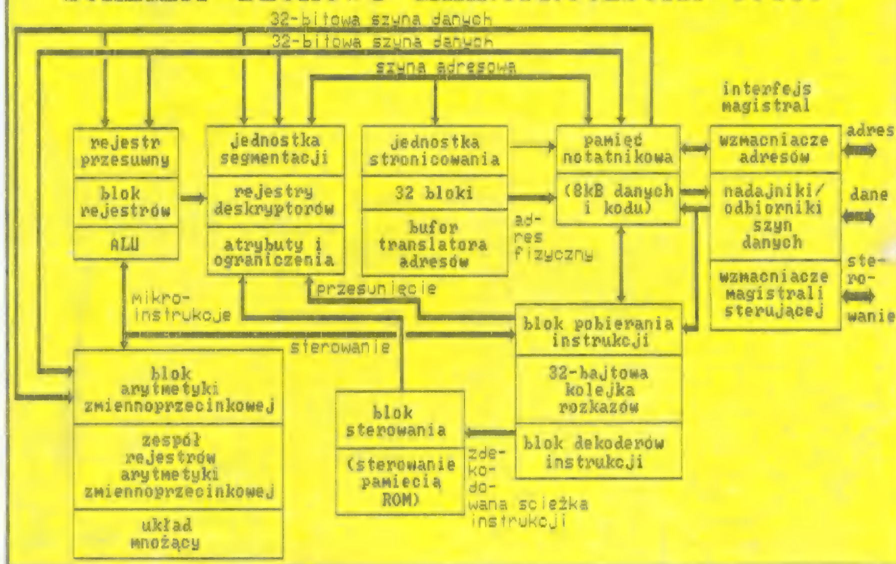
Jednocześnie z prezentacją nowego procesora Intel przedstawił gotową płytę główną do IBM AT oraz cały zestaw dodatkowych podzespołów. Do najważniejszych należą: kontroler DMA typu 82840, koprocesor sieci Ethernet typu 82596, zewnętrzny kontroler pamięci Cache pozwalający na rozbudowę zewnętrznej pamięci Cache do 512 KB (dokładny symbol jeszcze nie został podany), przy szerokości magistrali danych 32 lub 64 bity, a także nowy dekoder adresowy 85C508 o czasie opóźnienia wynoszącym

Wewnętrzna struktura nowego mikroprocesora pozwala na znacznie szybsze wykonywanie operacji niż modele poprzednie

tylko 7,5 ns. Przypuszczalna początkowa cena będzie się wahać między 1000 a 1500 dolarów.

Całkiem już futurystycznie dla normalnego użytkownika programów brzmi doniesienie o wersji 80486 wykonanej w technice ECL o wydajności 100 Mips. Intel dosłownie w ostatniej chwili przed targami w Chicago ukończył wspólnie z firmą Prime Computer opracowanie nowego modelu w najszybszej, jak dotąd, technice cyfrowej Emitter Coupled Logic (ECL). Całość mieści się na płytce o wymiarach 25 × 20 cm i sterowana jest zegarem o częstotliwości 150 MHz. Intel ma nadzieję, że za pomocą tego zestawu wejdzie również na rynek dużych komputerów. Bardziej niecierpliwi będą musieli poczekać na ukazanie się tej wersji na rynku komputerowym aż do 1992 r.

INTERFEJS — BUFOR DO ZX SPECTRUM

Dariusz Adam Przygoda

Mikrokomputer ZX Spectrum nie jest bogato wyposażony w urządzenia peryferyjne. Projektowany był jako urządzenie popularne, a co za tym idzie — tanie. Narzuciło to konstruktorom firmy Sinclair Research Ltd. wymóg stworzenia konstrukcji o możliwie małej ilości elementów. Konsekwencją tych założeń było zredukowanie do minimum wmontowanych w komputer urządzeń wejścia/wyjścia. Są one zintegrowane w specjalizowanym układzie scalonym ULA i realizują następujące funkcje:

- obsługę obszaru pamięci ekranu (treść) i koloru obrzeża,
- obsługę klawiatury,
- obsługę procesów komunikacji z układami zewnętrznej pamięci taśmowej (magnetofon),
- obsługę głośniczka komputera.

Wszystkie te funkcje (za wyjątkiem procesów obsługi pamięci ekranu) realizowane są przez dostęp do pól adresowych obszaru adresów urządzeń peryferyjnych (portów) mikroprocesora Z80. Mówiąc dokładniej, odwołanie się do jakiegokolwiek portu o adresie parzystym spowoduje:

- w przypadku użycia instrukcji IN — odczytanie danych o aktualnym stanie klawiatury i poziomu wejścia EAR,
- w przypadku użycia instrukcji OUT — w zależności od stanu poszczególnych bloków wysłanego bajtu: ustawienie koloru obrzeża ekranu i (z pewnymi uproszczeniami) ustawienie poziomów sygnałów sterujących głośniczek i wyjście MIC komputera.

Wykorzystanie połowy obszaru adresowego układów wejścia/wyjścia dla potrzeb, do pokrycia których w zupełności wystarczyłoby osiem adresów (przy sposobie adresowania portów przez mikroprocesor Z80 oznacza to 32760 „zmarnowanych" lokacji) spowodowane jest przyjęciem konwencji maksymalnych uproszczeń; do jednoznacznego uaktywnienia układu ULA wystarcza, aby bit A_0 szyny adresowej przyjął wartość zera logicznego.

Więcej szczegółów na temat organizacji wewnętrznych portów mikrokomputera ZX Spectrum można znaleźć w pozycji *ZX Spectrum BASIC Programming* autorstwa Stevena Vickersa (była ona dołączana jako instrukcja obsługi do pierwszych wersji komputera).

Jak już było powiedziane, przyjęcie takiego rozwiązania pozwoliło na znacznie obniżenie ceny urządzenia, ale stało się to kosztem prostoty dołączania urządzeń peryferyjnych. Niestety, każde urządzenie peryferyjne (drukarka, manipulatory, stacje dysków, urządzenia wykonawcze i pomiarowe) muszą być dołączane do ZX Spectrum poprzez interfejsy umożliwiające prawidłową współpracę, które separują wyprowadzone na złącze krawędziowe szyny: danych, adresową i sterującą mikroprocesora.

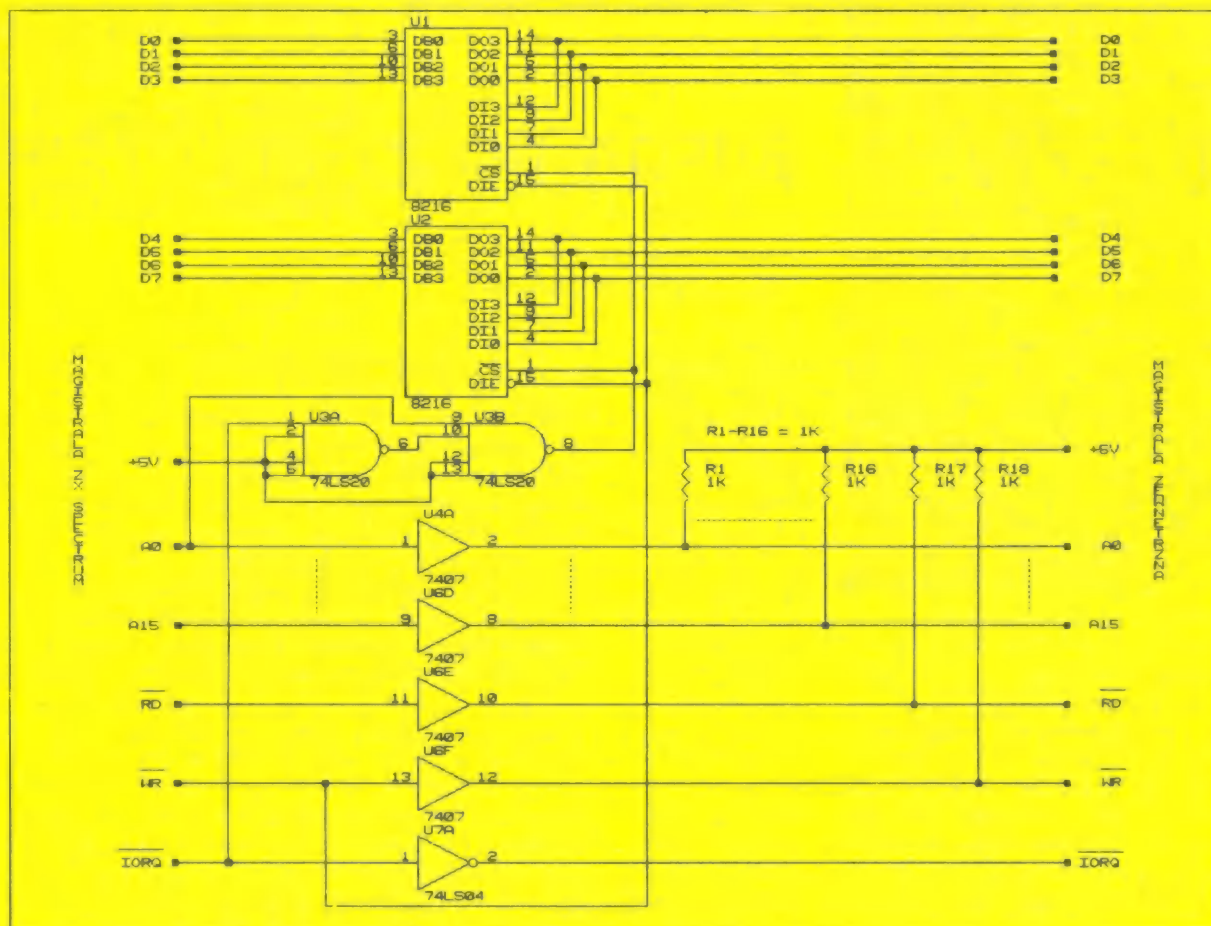
ZX Spectrum dni swojej świetności ma już dawno za sobą, jednak można oceniać, że liczba tych komputerów znajdująca się w rękach polskich użytkowników jest dosyć znaczna. Zabawka ta może w rękach zręcznego hobbisty stać się cennym narzędziem samodoskonalenia profesjonalnego, a zaprojektowane i wykonane układy rozszerzeń komputera — przynosić realną korzyść na polu jego działalności (nie tylko elektronicznej!).

Dołączenie urządzenia do komputera, wymaga — jak już było powiedziane — skonstruowania interfejsu. I nawet nie w tym problem, bo nie święci garnki lepią, ale w pewnych cechach konstrukcji ZX Spectrum. Otóż zastosowane w nim pamięci RAM to (m.in.) zasilane trzema napięciami elementy typu 4116. Charakteryzują się one ostrymi wymaganiami co do kolejności załączania napięć zasilających; w szczególności brak napięcia ujemnego powoduje bardzo szybkie (rzędu kilkudziesięciu milisekund) zniszczenie struktury elementu. Komputer zasilany jest napięciem +5 V (niestabilizowane +9 V), a pozostałe (−5 V i +12 V) wytwarza wbudowana przetwornica. Bywa ona niekiedy dosyć kapryśna, i chwilowy zanik napięcia +5 V może spowodować, że nie wzbudzi się ona ponownie, co oznaczać będzie zanik napięcia −5 V. Napięcie to wyprowadzone jest na złącze krawędziowe — także i przypadkowe zwarcie na tym złączu spowodować może jego zanik. Podobnie może się stać z napięciem zasilającym +12 V również wyprowadzonym na złącze. W ferworze uruchamiania nowej przystawki o taki przypadek nietrudno, szczególnie u tych mniej doświadczonych, a bardziej nerwowych. Potraktowane w ten sposób Spectrum żegna się z tym światem charkotem i rzężeniem głośniczka, a na ekranie pojawia się kolorowy wzór z kwadracików. Niektóre z nich zdają się pomrugiwać na nas ironicznie, jakby monitor chciał powiedzieć: jak nie potrafisz, nie pchaj się na afisz...

Z obłoków antropomorficznego natchnienia na ziemię sprowadza nas kwota wyszczególniona na rachunku za naprawę komputera.

Nieprzyjemnym skutkom chwili nieuwagi zapobiec można włączając pomiędzy komputer i przystawkę bufor-separator charakteryzujący się następującymi cechami:

- logicznymi: powinien zapewniać obustronny dostęp do wybranych obszarów pól adresowych mikroprocesora,
- sprzętowymi: w przypadku pojawienia się na jego

wyprowadzeniach napięć niezgodnych ze standardem TTL (leżących poza zakresem 0 V ÷ 5 V) nie dopuścić do pojawienia się ich wewnątrz komputera nawet kosztem uszkodzenia własnej struktury.

W proponowanym rozwiązaniu pierwszy z tych punktów ograniczony został jedynie do dostępu do nieparzystych adresów obszaru adresowego urządzeń wejścia/ /wyjścia (powodem był planowany zakres wykorzystania komputera). W szczególności uniemożliwia to stosowanie mechanizmów dynamicznej wymiany zawartości obszaru pamięciowego o adresach 0—16383; jednakże nic nie stoi na przeszkodzie, aby po doprowadzeniu do interfejsu sygnałów /RD, /MREQ i /ROMCS i drobnej zmianie konstrukcji dekodera, zlikwidować to ograniczenie.

Schemat ideowy interfejsu przedstawiony jest na rys. 1. Do separacji szyny danych użyto w nim układów 8216 (UCY74S416). Zastosowanie tych właśnie (dziś może trochę przestarzałych już) elementów podyktowane zostało analizą schematów struktur analogicznych układów. Okazało się, że ten właśnie element charakteryzuje się największym prawdopodobieństwem zwarcia napięć spoza zakresu pracy, a tym samym niedopuszczenia do pojawienia się ich na szynie danych komputera. Tym też uwarunkowany był wybór kierunku włączenia układu w magistralę. Nie bez wpływu był także fakt wytwarzania układu przez przemysł rodzimy i jego dostępność na rynku.

Do separacji szyn adresowej i sterującej wykorzystano układy 74LS07; wybór ich podyktowany został zwiększonym zakresem napięć wyjściowych. Dodatkowo konstrukcja struktury powoduje, że w przypadkach awaryjnych wyprowadzenie otwartego kolektora „upala się", izolując szynę od reszty układu. Zastosowanie układów serii LS spowodowane zostało obciążalnością ZX Spectrum. Jeżeli komputer współpracować będzie jedynie z interfejsem (nic przecież nie stoi na przeszkodzie, aby równolegle do niego dołączyć do szyny np. stację dysków...) można je zastąpić układami 7407, jest to jednak ostateczność.

Zaprojektowanie konstrukcji mechanicznej pozostawione zostało inwencji wykonawcy; sugerowane jest jednak wykorzystanie podstawek pod układy scalone, bo niekiedy wylutowanie uszkodzonej kostki jest bardzo trudne...

Proponowane rozwiązanie zostało sprawdzone w praktyce i kilkakrotnie miało okazję wykazać swoją przydatność chroniąc komputer przed uszkodzeniem.

ZX-y — inaczej! (cz. II)

ARYTMETYKA ZMIENNOPOZYCYJNA MIKROKOMPUTERÓW ZX

W kolejnym odcinku cyklu poświęconego budowie i zastosowaniu mikrokomputerów ZX pragniemy przedstawić Czytelnikom najciekawszą (naszym zdaniem) część systemu operacyjnego mikrokomputerów ZX, a mianowicie kalkulator zmiennopozycyjny. Kalkulator ten umożliwia dokonywanie złożonych operacji arytmetyczno-logicznych na liczbach zmiennopozycyjnych. Zanim jednak przejdziemy do opisu właściwych procedur kalkulatora ZX zapoznamy Czytelników z podstawami arytmetyki komputerowej, to znaczy z systemami reprezentacji liczb.

W życiu codziennym człowiek posługuje się dziesiętnym systemem liczbowym. W systemie tym występuje dziesięć cyfr: 0, 1, ..., 8 i 9. Liczby większe od dziesięciu reprezentowane są jako wielokrotności podstawy systemu, i tak np. liczbę 235 należy rozumieć jako:

```
10²  10¹  10⁰

2    3    5
|    |    |
|    |    └── 5*  1=   5
|    |
|    └─────── 3* 10=  30
|
└──────────── 2*100= 200
                     ───
                     235
```

Podstawową jednostką informacji w mikrokomputerach jest bit, który przyjmuje wartości 0 i 1. Z tego też powodu mikrokomputery stosują do obliczeń system dwójkowy, w którym podstawą jest liczba dwa. Pozostawiamy Czytelnikom do sprawdzenia, że wspomnianą liczbę 235d („d" z ang. *decimal*) można przedstawić jako: 11101011b („b" z ang. *binary*):

```
2⁷ 2⁶ 2⁵ 2⁴ 2³ 2² 2¹ 2⁰

1  1  1  0  1  0  1  1
|  |  |  |  |  |  |  |
|  |  |  |  |  |  |  └── 1*  1=   1
|  |  |  |  |  |  └───── 1*  2=   2
|  |  |  |  |  └──────── 0*  4=   0
|  |  |  |  └─────────── 1*  8=   8
|  |  |  └────────────── 0* 16=  16
|  |  └───────────────── 1* 32=  32
|  └──────────────────── 1* 64=  64
└─────────────────────── 1*128= 128
                               ────
                               235d
```

Ponieważ system zapisu dwójkowego jest bardzo „rozwlekły" powszechnie stosuje się system szesnastkowy. W systemie tym wyróżnia się cyfry 0, 1, . . ., 8, 9 oraz A, B, C, D, E, F. Cyfry A, B, . . ., F mają wartości dziesiętne odpowiednio: 10, 11, . . ., 15. Przejście z systemu szesnastkowego do dwójkowego (i odwrotnie) jest bardzo proste. Każdą z liczb systemu szesnastkowego wystarczy zapisać w postaci czteropozycyjnej liczby dwójkowej np. 1EBh („h" z ang. *hexadecimal*):

```
 1    E    B
0001 1110 1011
```

Podobnie liczbę binarną wystarczy podzielić na „czwórki" i każdą tetradę zapisać w postaci szesnastkowej.

O ile zapis liczb całkowitych nieujemnych nie przedstawia większych kłopotów, o tyle zapis liczb ujemnych, a w szczególności ułamkowych jest bardziej skomplikowany.

Powszechnie do zapisu liczb rzeczywistych niecałkowitych stosuje się tak zwany system wykładniczy. W zapisie tym liczbę reprezentują dwa składniki: mantysa będąca ułamkiem z przedziału (0.5,1⟩ oraz wykładnik przy podstawie 2:

$$N = m*2^{e} \qquad \text{np. } 0,1 = 0,8*2^{-3}$$

W tak przyjętym zapisie pierwszy bit mantysy zawsze przyjmuje wartość 1. Właściwość ta w przypadku mikrokomputerów ZX używana jest do zapisywania w tym bicie znaku liczby i tak wartość 0 oznacza liczbę dodatnią, a 1 ujemną.

W systemie ZX liczba zmiennopozycyjna zapisywana jest w pięciu kolejnych bajtach. Najbardziej znaczący bajt reprezentuje 7-bitowy wykładnik powiększony o 128 ($=2^7$). Mantysa z kolei zajmuje kolejne 32 bity. Zgodnie z wcześniejszą uwagą, jej najbardziej znaczący bit określa znak liczby, np.:

```
0,162d = (01111110)b.(00100101111000110101001111110111)b
           7Eh        25h     E3h     53h     F7h
           126d               0,148d
```

co po uwzględnieniu cech zapisu daje:

$e = 126-128 = -2$

$m = 0,5+0,148 = 0,648$ (mantysa ujemna)

$0,648*2^{-2} = 0,162$

oraz

```
-162d = (10001000)b.(10100010000000000000000000000000)b
          88h         A2h     00h     00h     00h
          136d                0,6328125d
```

$e = 136-128 = 8$

$m = -1*0,6328125$ (mantysa ujemna)

$-0,6328125*2^{8} = -162$

W przypadku mikrokomputera ZX81 wszystkie liczby (całkowite i ułamkowe) traktowane są jako zmiennopozycyjne. W przypadku mikrokomputera ZX Spectrum odmienny zapis obowiązuje dla liczb całkowitych z przedziału ⟨−65535d, 65535d⟩, czyli ⟨−FFFFh, FFFFh⟩. Liczby nieujemne {+C} z tego przedziału zapisywane są w dwóch bajtach mimo utrzymania 5-bajtowej konwencji reprezentowania liczb. Jeżeli bajty te ponumerujemy: b0, b1, b2, b3 i b4, to dla liczb {+C}:

b0 = b1 = b4 = 0

b2 = {+C} − 256*INT({+C}/256)

b3 = INT({+C}/256),

a dla liczb ujemnych {−C}:

b0 = b4 = 0

b1 = 255

b2 = 255 − ({−C} − 256∗INT({−C}/256))

b3 = 255 − INT({−C}/256)

Na przykład

−162d = (00h FFh 5Eh FFh 00h)

Liczby rzeczywiste nie będące liczbami całkowitymi i liczby całkowite wykraczające poza omawiany przedział zapisywane są dokładnie w myśl tych samych reguł co dla ZX81.

Należy tu dodać, że projektanci systemu ZX Spectrum dopuścili się pewnej niekonsekwencji; liczba zmiennoprzecinkowa zero może być niekiedy zinterpretowana przez system jako liczba stałoprzecinkowa o wartości — oczywiście — niezerowej. Może to stać się przyczyną trudnych do wykrycia błędów.

Jak łatwo można się przekonać, liczby, na których operuje kalkulator ZX, muszą być mniejsze co do wartości bezwzględnej niż $2^{128} \approx 3{,}403*10^{38}$, a wartości mniejsze co do wartości bezwzględnej niż $2^{-127} \approx 5{,}877*10^{-39}$ interpretowane są jako zero.

Kalkulator zmiennopozycyjny mikrokomputerów ZX jest w istocie rozbudowanym programem w języku asemblera mikroprocesora Z80; zajmuje on ok. 2,5 KB obszaru pamięci ROM.

Działanie kalkulatora oparte jest na Odwrotnej Notacji Polskiej (RPN z ang. *Reverse Polish Notation*). W systemie tym obowiązują następujące zasady:

- operacje dotyczą elementów struktury typu stos (LIFO — ang. *Last-In-First-Out*),
- operator wprowadzany jest po argumentach,
- operacja wykonywana jest po wprowadzeniu operatora.

Należy zauważyć, że RPN jest systemem, w którym do przeprowadzenia złożonych obliczeń jest wymagana najmniejsza liczba wykonywanych instrukcji i istnieje możliwość dostępu do wyników pośrednich. Cecha ta spowodowała, że system RPN jest stosowany w wielu kalkulatorach naukowych i programowalnych (np. firmy Hewlett-Packard), znalazł też zastosowanie w języku FORTH.

Stos LIFO, na którym operuje program kalkulatora — CALCULATE, określony jest przez zmienne systemowe STKEND i STKBOT. Każdorazowe przesłanie do kalkulatora liczby powoduje przesunięcie STKEND w górę, a pobranie — przesunięcie w dół. Operacje wykonywane są na argumencie (argumentach) znajdujących się na szczycie stosu. Niezależnie od stosu kalkulator ma sześć rejestrów roboczych (pamięci) stanowiących część obszaru zmiennych systemowych MEMBOT.

System operacyjny odwołuje się do kalkulatora poprzez jednobajtową instrukcję procesora RST 0028h (czyli RST FP_CALC). Następująca po tej instrukcji sekwencja bajtów określa rodzaj wykonywanej na zawartości stosu operacji. Kalkulator ma więc swój własny „mini-język" znacznie ułatwiający wykonywanie bardziej skomplikowanych programów numerycznych. Język ten oprócz podstawowych operacji ma również odpowiedniki struktur IF-THEN-ELSE oraz FOR-NEXT. Konstrukcja programu CALCULATE umożliwia również wykonywanie procedur rekurencyjnych. Kalkulator może wykonać ogółem 77 instrukcji w przypadku ZX81 (82 dla ZX Spectrum), z czego 67 (69 w ZX Spectrum) to operacje na zmiennych numerycznych, a pozostałe na zmiennych tekstowych.

Operacje, które są wykonywane na zmiennych tekstowych są w rzeczywistości wykonywane na 5-bajtowych parametrach określających te zmienne, a właściwe operacje są wykonywane w obszarze E_LINE.

Procedury pomocnicze, w które jest wyposażony kalkulator, umożliwiają przesyłanie liczb do i ze stosu oraz manipulacje na różnych ich reprezentacjach. Część procedur pomocniczych kalkulatora może być używana przez programistę.

Najbardziej użyteczne z nich to:

ALPHA (ZX81 14CEh, ZX Spectrum 2C8Dh). Procedura sprawdza, czy znak znajdujący się w rejestrze A reprezentuje literę alfabetu. Wynik testu sygnalizuje wskaźnik CY i tak CY = 1 gdy A jest kodem litery, CY = 0, gdy zawartość A nie jest kodem litery.

ALPHANUM (ZX81 14D2h, ZX Spectrum 2C88h). Procedura sprawdza, czy znak w rejestrze A jest cyfrą lub literą, a wynik testu sygnalizuje wskaźnik CY.

NUMERIC (ZX81 −, ZX Spectrum 2D1Bh). Procedura sprawdza, czy zawartość rejestru A jest kodem cyfry. Jeżeli tak, to CY = 0.

Procedura pełniąca tę samą rolę dla ZX81 ma postać:

```
          ; PROCEDURA NUMERIC (ZX81)
NUMERIC:  CP   1CH  ; test kodu „0"
          RET  C    ; skończyć gdy mniejsze z CY = 1
          CP   26H  ; test kodu „A"
          CCF       ; gdy mniejsze to CY = 0
          RET       ; gdy większe/równe to CY = 1
```

STK_DIGIT (ZX81 1514h, ZX Spectrum 2D22h). Procedura sprawdza, czy zawartość rejestru A reprezentuje liczbę. Jeśli tak, to dokonuje jej zamiany na postać zmiennopozycyjną, która zostaje umieszczona na szczycie stosu kalkulatora.

STACK_A (ZX81 151Dh, ZX Spectrum 2D28h). Procedura zamienia liczbę dwójkową znajdującą się w rejestrze A na postać zmiennopozycyjną. Wynik konwersji znajduje się na szczycie stosu kalkulatora.

STACK_BC (ZX81 1520h, ZX Spectrum 2D2Bh). Procedura identyczna z poprzednią, przy czym zamianie ulega liczba dwójkowa znajdująca się w parze rejestrów BC.

STK_STORE (ZX81 12C3h, ZX Spectrum 2AB6h). Procedura przesyła na stos kalkulatora 5-bajtową reprezentację liczby, przy czym kolejne bajty (b0...b4) znajdują się w rejestrach A, E, D, C i B (jeżeli jest to postać zmiennopozycyjna, to w A znajduje się eksponenta, a w pozostałych rejestrach mantysa).

INT_TO_FP (ZX81 1548h, ZX Spectrum 2D3Bh). Procedura zamienia liczbę zapisaną w postaci liczby naturalnej na postać 5-bajtową, którą umieszcza na szczycie stosu kalkulatora. W chwili wywoływania procedury w rejestrze A musi znajdować się kod pierwszej cyfry, a jej adres musi wskazywać zmienna

Tablica 1. Operacje arytmetyczne

Kod		Mnemonik	Stos przed STKBOT–STKEND	Stos po STKBOT–STKEND
*	+			
0F	0F	addition	x,y	x+y
03	03	subtract	x,y	x−y
04	04	multiply	x,y	x*y
06	06	to_power	x,y	y^x
25	28	sqr	x	x^0.5
05	05	division	x,y	x/y
2E	32	n_mod_m	n,m	n−m*int(n/m), int(n/m)
1C	1F	sin	x	sin(x)
1D	20	cos	x	cos(x)
1E	21	tan	x	tg(x)
1F	22	asn	x	arcsin(x)
20	23	acs	x	arccos(x)
21	24	atn	x	arctan(x)
22	25	ln	x	ln(x)
23	26	exp	x	exp(x)
38	—	e_fo_fp	x,y	x*10^y
01	01	exchange	x,y	y,x
2D	31	duplicate	x	x,x
02	02	delete	x,y	x
18	1B	negate	x	−x
24	27	int	x	int(x)
26	29	sgn	x	1 gdy x>0 0 gdy x=0 −1 gdy x<0
27	2A	abs	x	abs(x)
A0	A0	stk_zero	−	0
A1	A1	stk_one	−	1
A2	A2	stk_half	−	1/2
A3	A3	stk_pi/2	−	pi/2
A4	A4	stk_ten	−	10
30	34	stk_data	−	data
35	39	get_argt	x	v
36	3A	truncate	x	sgn(x)* int(abs(x))
—	3D	re_stack	x	x'

Tablica 2. Operacje logiczne.

Kod •	Kod +	Mnemonik	Stos przed STKBOT-STKEND	Stos po STKBOT-STKEND
07	07	or	x, y	x gdy y=0 1 gdy y<>0
08	08	no_&_no	x, y	x gdy y<>0 0 gdy y=0
2C	30	not	x	1 gdy x=0 0 gdy x<>0
32	36	less_0	x	1 gdy x<0 0 gdy x>=0
33	37	greater_	x	1 gdy x>0 0 gdy x<0
09	09	no_l_eql	x, y	1 gdy x<=y 0 gdy x>y
0A	0A	no_gr_eq	x, y	1 gdy x>=y 0 gdy x<y
0B	0B	nos_neql	x, y	1 gdy x<>y 0 gdy x=y
0C	0C	no_grtr	x, y	1 gdy x>y 0 gdy x<=y
0D	0D	no_less	x, y	1 gdy x<y 0 gdy x>=y
0E	0E	nos_eql	x, y	1 gdy x=y 0 gdy x<>y

Tablica 3. Operacje na zmiennych tekstowych.

Kod •	Kod +	Mnemonik	Stos przed STKBOT-STKEND	Stos po STKBOT-STKEND
10	10	str_&_no	p(a$), y	p(a$) gdy y<>0 p(o$) gdy y=o
11	11	str_l_eql	p(a$), p(b$)	1 gdy a$<=b$ 0 gdy a$>b$
12	12	str_gr_eq	p(a$), p(b$)	1 gdy a$>=b$ 0 gdy a$<b$
13	13	strs_neql	p(a$), p(b$)	1 gdy a$<>b$ 0 gdy a$=b$
14	14	str_grtr	p(a$), p(b$)	1 gdy a$>b$ 0 gdy a$<=b$
15	15	str_less	p(a$), p(b$)	1 gdy a$<b$ 0 gdy a$>=b$
16	16	strs_eql	p(a$), p(b$)	1 gdy a$=b$ 0 gdy a$<>b$
17	17	strs_add	p(a$), p(b$)	p(a$+b$)
19	1C	code	p(a$)	code(a$(1))
1B	1E	len	p(a$)	len(a$)
1A	1D	val	p(a$)	val(a$)
—	18	val$	p(a$)	p(val$(a$))
2A	—	strs	x	p(str$(x))
—	2E	str$	x	p(str$(x))
2B	—	chrs	x	p(chr$(x))
—	2F	chr$	x	p(chr$(x))

systemowa CH__ADD. Jeżeli wartość znajdująca się w rejestrze A nie będzie kodem cyfry, to na stosie kalkulatora zostanie odłożona wartość 00h.

DEC__TO__FP (ZX81 14D9h, ZX Spectrum 2C9Bh). Jedna z ważniejszych procedur powodująca zamianę liczby zapisanej w postaci dziesiętnej na odpowiadającą jej postać zmiennopozycyjną. Adres początku reprezentacji dziesiętnej musi znajdować się w zmiennej systemowej CH__ADD oraz pierwszy bajt tej liczby w rejestrze A. Wynik zamiany zostaje umieszczony na szczycie stosu kalkulatora.

STK__FETCH (ZX81 13F8h, ZX Spectrum 2BF1h). Procedura pobiera ze stosu kalkulatora liczbę zmiennopozycyjną do rejestrów B, C, D, E i A. Efekt jej działania jest przeciwny do efektu działania procedury STK__STORE.

FP__TO__BC (ZX81 158Ah, ZX Spectrum 2DA2h). Procedura pobiera liczbę zmiennopozycyjną ze stosu kalkulatora, po czym zamienia ją na liczbę dwójkową (całkowitą) i przesyła ją do pary rejestrów BC. Jeśli wartość bezwzględna pobranej liczby jest większa niż FFFFh, to wskaźnik CY = 1; natomiast gdy liczba jest mniejsza od zera to wskaźnik Z = 0.

FIND__INT (ZX81 0EA7h, ZX Spectrum –). Procedura działająca podobnie do FP__TO__BC z rą różnicą, że jeśli CY = 1 lub Z = 0 następuje powrót do systemu z raportem B.

FIND__INT2 (ZX81 –, ZX Spectrum 1E99h). Procedura identyczna z FIND__INT.

FP__TO__A (ZX81 15CDh, ZX Spectrum 2DD5h). Procedura analogiczna do FP__TO__BC z tą różnicą, że pobrana liczba zostaje umieszczona w rejestrze A; wskaźnik CY = 1, gdy wartość bezwzględna pobranej liczby jest większa niż FFh, a wskaźnik Z = 0, gdy jest to liczba ujemna.

FIND__INT1 (ZX81 –, ZX Spectrum 1E94h). Procedura podobna do poprzedniej, lecz wystąpienie CY = 1 lub Z = 0 będzie sygnalizowane błędem B.

Procedura o podobnym działaniu dla ZX81 ma postać:

```
        ; PROCEDURA FIND__INT1 (ZX81)
        CALL  15CDH    ; FP__TO__A
        JR C,  REP__B  ; jeżeli CY = 1 to błąd B
        RET Z          ; koniec gdy CY = 0 i Z = 1
REP__B: JP     0EADH   ; w przeciwnym razie błąd B
```

STK__TO__A (ZX81 0C02h, ZX Spectrum 2314h). Procedura pobiera liczbę ze stosu kalkulatora, zamienia ją na liczbę całkowitą dwójkową i umieszcza wynik w rejestrze A. Jeżeli wartość bezwzględna liczby była większa niż FFh następuje powrót do systemu z raportem B. Informacja o znaku jest umieszczana w rejestrze C (01h dla liczb nieujemnych, FFh dla pozostałych).

STK__TO__BC (ZX81 0BF5h, ZX Spectrum 2307h). Procedura pobiera dwie liczby ze stosu kalkulatora, zamienia je na liczby całkowite dwójkowe i umieszcza wynik w rejestrach B i C. Jeśli wartość bezwzględna którejś z liczb jest większa niż FFh następuje powrót do systemu z raportem błędu B. Informacje o znakach (jak w STK__TO__A) zostają umieszczone odpowiednio w rejestrach E i D.

PRINT__FP (ZX81 15DBh, ZX Spectrum 2DE3h). Procedura drukuje w obszarze D__FILE w miejscu określonym przez DF__CC wartość znajdującą się na szczycie stosu kalkulatora. W zależności od zakresu liczba może być wydrukowana w jednej z następujących postaci:

- wykładniczej (dla wartości bezwzględnych mniejszych niż 10^{-5} lub nie mniejszych niż 10^{13},
- ułamka dziesiętnego (dla liczb z przedziału $\langle 10^5, -1)$),
- całkowitej (dla liczb całkowitych mniejszych niż 10^{13}, ale dla liczb większych niż 10^8 jest drukowanie jedynie 8 bardziej znaczących cyfr, a pozostałe zostają zastąpione zerami).

SET__STK__B (ZX81 14A6h, ZX Spectrum –). Procedura ustala położenie stosu kalkulatora i zmienne STKBOT, STKEND na adres zawarty w parze rejestrów HL.

Dla ZX Spectrum identyczna w działaniu będzie procedura

```
        ; SET__STK__B (ZX SPECTRUM)
        JP    16C2H       ; w SET__WORK
```

CLEAR (ZX81 149Ah, ZX Spectrum –). Procedura wykonuje instrukcję języka BASIC — CLEAR.

CLEAR_RUN (ZX81 –, ZX Spectrum 1EAFh). Procedura identyczna z CLEAR dla zawartości pary rejestrów BC = 0000h, dla BC <> 0000h oprócz wykonania CLEAR nastąpi przesunięcie RAMTOP do wskazanego przez BC adresu wraz z instalacją stosu maszynowego.

X_TEMP (ZX81 14A3h, ZX Spectrum –). Procedura czyści obszar roboczy interpretera i stos kalkulatora.

SET_MIN (ZX81 –, ZX Spectrum 16B0h). Procedura identyczna w skutkach z X_TEMP.

SET_MEM (ZX81 14BCh, ZX Spectrum –). Procedura przenosi wskaźnik obszaru roboczego kalkulatora (przechowywany w zmiennej MEM) do obszaru MEMBOT i czyści obszar stosu kalkulatora powyżej obszaru roboczego interpretera.

SET_STK (ZX81 –, ZX Spectrum 16C5h). Procedura podobna w skutkach do SET_MEM.

Wszystkie operacje, które mogą być wykonywane w kalkulatorze zmiennopozycyjnym, można podzielić na 7 grup:

- operacje arytmetyczne,
- operacje logiczne,
- operacje na zmiennych tekstowych,
- operacje na komórkach pamięci kalkulatora,
- skoki,
- generator wielomianów Czebyszewa,
- inne.

W zależności od rodzaju wykonywanej operacji parametr lub parametry muszą znajdować się na stosie kalkulatora lub bezpośrednio za bajtem kodu operacji, podobnie jak w przypadku skoków. Jeśli w czasie wykonywania operacji występuje błąd, to jest on sygnalizowany na monitorze z jednoczesnym zawieszeniem wykonywania programu. W tabelach 1, 2 i 3 zestawiono poszczególne operacje.

SKOKI

Kalkulator zmiennopozycyjny oprócz możliwości wykonywania operacji arytmetyczno-logiczno-tekstowych ma również możliwość wykonywania skoków i pętli. Do tego celu służą następujące operacje (w nawiasach podano odpowiednie kody):

jump (ZX81 2Fh, ZX Spectrum 33h). Skok bezwarunkowy. Wartość skoku jest zapisana w kodzie uzupełnień do dwóch bezpośrednio za bajtem instrukcji i określa, ile bajtów (instrukcji) należy przeskoczyć.

jump-true (00h). Skok warunkowy; skok wykonywany w zależności od wartości znajdującej się na szczycie stosu kalkulatora. Jeśli wartość ta wynosi 0, to skok nie jest wykonany.

dec-jr-nz (ZX 81 31h, ZX Spectrum 35h). Skok w pętli, instrukcja podobna w swym działaniu do instrukcji asemblera DJNZ, przy czym funkcję licznika pętli spełnia zmienna BERG (ZX81, BREG w ZX Spectrum).

GENERATOR WIELOMIANÓW CZEBYSZEWA

series_06 (86h), **series_08** (88h), **series_0C** (8Ch). Generatory wielomianów Czebyszewa aproksymują funkcje sin, atn, ln i exp. Pozostałe funkcje są obliczane jako kombinacje wyżej podanych. Wielomiany te są generowane według wzoru:

$T_n(z) = 2*z*T_{n-1}(z) - T_{n-2}(z)$

$T_0(z) = 1, \quad T_1(z) = z$

przy czym $T_n(z)$ jest n-tym wielomianem.

Dla funkcji sin n = 6, atn n = 8, ln i exp n = 12. Wartości odpowiednich współczynników muszą być zapisane w postaci zmiennopozycyjnej i znajdować się bezpośrednio za bajtami kodu generacji.

OPERACJE NA KOMÓRKACH PAMIĘCI

Kalkulator może wykonywać działania na sześciu komórkach swojej pamięci operacyjnej (nie mylić z obszarem pamięci maszynowej mikroprocesora; komórki te są to specjalnie zarezerwowane pięciobajtowe obszary tej pamięci).

(Uwaga: niektóre rozkazy kalkulatora, np. generacja wielomianów Czebyszewa, wykorzystują te obszary dla swoich potrzeb niszcząc ich zawartość).

st_mem_0 (C0h), **st_mem_1** (C1h), **st_mem_2** (C2h), **st_mem_3** (C3h), **st_mem_4** (C4h), **st_mem_5** (C5h). Kopiowanie wartości znajdującej się na szczycie stosu kalkulatora do wskazanego rejestru (mem_0...mem_5).
get_mem_0 (E0h), **get_mem_1** (E1h), **get_mem_2** (E2h), **get_mem_3** (E3h), **get_mem_4** (E4h), **get_mem_5** (E5h). Kopiowanie zawartości wskazanego rejestru (mem_0... ...mem_5) na szczyt stosu.

INNE OPERACJE

end_calc (ZX81 34h, ZX Spectrum 38h). Koniec operacji. Program kalkulatora po zdekodowaniu instrukcji end_calc zawiesza operacje i wykonuje RET do głównego programu.
fp_calc_2 (ZX81 37h, ZX Spectrum 3Bh). Wykonanie operacji o kodzie zawartym w rejestrze B mikroprocesora.
peek (ZX81 28h, ZX Spectrum 2Bh). Odpowiednik funkcji PEEK języka BASIC. Argument (adres) musi znajdować się na stosie kalkulatora; tam też umieszczany jest wynik działania operacji.
usr (ZX81 29h, ZX Spectrum –). Odpowiednik funkcji USR języka BASIC. Argument musi znajdować się na stosie kalkulatora.
usr_no (ZX81 –, ZX Spectrum 2Dh). Operacja identyczna jak usr dla ZX81.

Sposób operowania kalkulatorem zmiennopozycyjnym przedstawiony zostanie na następujących przykładach.

Przykład 1

Obliczyć zasięg, na jaki doleci ciało wyrzucone pod kątem α do poziomu z prędkością v, przy czym wartości α i v znajdują się na szczycie stosu kalkulatora. Kąt α jest zapisany w radianach. Wynik pozostawić w kalkulatorze. Zasięg obliczamy według wzoru: $x = v^2 * \sin(2*\alpha)/g$

Uwaga. W poniższym i w kolejnych programach linie sygnowane „*" dotyczą tylko ZX81, zaś „+" tylko ZX Spectrum.

```
RST    FP_CALC      ; wywołanie kalkulatora
                    ; stos: α, v
DB     duplicate    ; α, v, v
DB     multiply     ; α, v²
DB     stk_data     ; α, v², 9.81
DB     F4H          ; 5 kolejnych bajtów
DB     1CH          ; reprezentuje
DB     F5H          ; data=9.81
DB     C2H
DB     90H
DB     division     ; α, v²/9.81
DB     exchange     ; v²/9.81, α
DB     duplicate    ; v²/9.81, α, α
DB     addition     ; (v²)/9.81, 2*α
DB     sin          ; (v²)/9.81, sin(2*α)
DB     multiply     ; x=(v²)*sin(2*α)/9.81
DB     end_calc     ; koniec, powrót do
RET                 ; procedury nadrzędnej.
```

Przykład 2

Obliczyć za pomocą kalkulatora zmiennopozycyjnego wartość wyrażenia n!, a wynik wydrukować na ekranie w miejscu o współrzędnych 10, 12. Liczba n jest liczbą całkowitą dodatnią, mniejszą niż 38 i jest zapisana w postaci dziesiętnej w linii programu 1 REM.

```
         LD BC,      (CH_ADD)    ; zachować oryginalne CH_ADD
         PUSH        BC
*        LD HL,      407DH       ; (PROG) ZX81, czyli początek
+        LD HL,      (PROG)      ; programu w języku Basic
         LD BC,      0005H       ; w HL adres pierwszego bajtu
         ADD HL,     BC          ; w linii 1 REM
         LD (CH_ADD),HL          ; adres do zmiennej CH_ADDR
         LD A,       (HL)        ; kod pierwszego znaku do A
         CALL        DEC_TO_FP   ; postać dwójkowa na stos
         CALL        FP_TO_A     ; i do A
         JR NZ,      CONT
         INC         A
CONT:    LD B,       A
         RST         FP_CALC
         DB          stk_one     ; 0!=1
         DB          duplicate
         DB          st_mem_0
LOOP:    DB          multiply    ; rekurencyjne obliczenie n!
         DB          get_mem_0
         DB          stk_one
         DB          addition
         DB          st_mem_0
         DB          dec_jr_nz   ; B:=B-1
         DB          FAH         ; pętla do LOOP, gdy B>0
         DB          delete
         DB          end_calc    ; n!
+        LD A,       02H
+        CALL        CHAN_OPEN
*        LD B,       0AH         ; pozycja X=10
*        LD C,       0CH         ; pozycja Y=12 w D_FILE
*        CALL        PRINT_AT    ; ustalić współrzędne
+        LD A,       16H         ; kod AT
+        LD C,       0AH         ; pozycja X
+        LD B,       0CH         ; pozycja Y w D_FILE
+        CALL        PR_AT_TAB   ; ustalić współrzędne
         CALL        PRINT_FP    ; wydrukować liczbę
         POP         BC          ; odtworzyć CH_ADD
         LD (CH_ADD), BC
         RET                     ; koniec.
```

W następnym odcinku cyklu przedstawimy możliwości rozbudowy standartowych funkcji języka Basic mikrokomputerów ZX oraz inne zastosowania kalkulatora zmiennopozycyjnego.

JANUSZ J. MŁODZIANOWSKI
TADEUSZ A. ZALESKI

KOMPUTER W SZKOLE

ALGORYTM WYZNACZANIA WSPÓŁRZĘDNYCH SŁOŃCA, KSIĘŻYCA I PLANET

(CZĘŚĆ III)

W poprzednich odcinkach zamieściliśmy algorytm pozwalający wyznaczyć współrzędne równikowe Słońca, Księżyca, Merkurego, Wenus i Marsa. Teraz przyszła kolej na Jowisza. Kolejne kroki postępowania prowadzące do wyznaczenia DL, DB i DR są analogiczne jak poprzednio. Korzysta się również z tych samych współczynników J1, ..., J33.

Poprawność konstrukcji tych wyrażeń można sprawdzić porównując wartości liczbowe. Dla daty 28 czerwca 1969 roku (tej samej, dla której wyznaczyliśmy uprzednio współczynniki J1, ..., J33) powinny one wynosić:

	DL	DB	DR
Jowisz	8353,9	4699,8	5,45233

Wartości te posłużą do dalszych obliczeń. Podobnie jak i poprzednio DR jest odległością planety od Słońca wyrażoną w jednostkach astronomicznych.

Dalsze postępowanie, prowadzące do wyznaczenia rektascensji i deklinacji, jest takie samo, jak w przypadku Merkurego, Wenus i Marsa, z tym, że dla Jowisza wartość LR wynosi:

LR = (DL/3600)*S + 2*PI*J18 + DLR,

gdzie DLR = − 17*SIN(J5*2*PI)/3600*S, S podobnie jak poprzednio jest równe PI/180.

Pamiętamy, że jeśli LR jest ujemne, to dodajemy do niego 2 × PI (LR jest wyrażone w radianach), procedurę powtarzamy aż uzyskamy LR dodatnie.

Porównanie obliczonych współrzędnych (TEST) z podanymi w Roczniku Astronomicznym (ROCZNIK)

Jowisz

	TEST	ROCZNIK
LR/S	188° 34′ 10″	188° 34′ 03″
DDR/S	1° 18′ 20″	1° 18′ 20″
DR	5,45233	5,45265
α	$11^h 54^m 27^s$	$11^h 54^m 27^s$
δ	+2° 00′ 51″	+2° 00′ 39″

Zgodnie z zapowiedzią podamy teraz sposoby wykorzystania obliczonych współrzędnych równikowych planet do wyznaczenia momentów wschodów i zachodów tych ciał niebieskich.

Wschodem ciała niebieskiego nazywamy moment jego przecięcia z horyzontem astronomicznym, kiedy wyłania się ono z niewidocznej części strefy niebieskiej, a zachodem, kiedy zanurza się w widocznej części strefy niebieskiej w niewidoczną.

Obliczamy wpierw wartości kąta godzinnego. Kąt godzinny jest to, ogólnie biorąc, kątowa odległość danego ciała niebieskiego od południka. Obliczanie kąta godzinnego t przeprowadzamy dla momentu wschodu i zachodu. Sposób obliczania tego kąta zależy od ciała niebieskiego:

dla Słońca

$$\cos t = \frac{-\sin 51' - \sin\varphi \times \sin\delta}{\cos\varphi \times \cos\delta},$$

dla Księżyca

$$\cos t = \frac{\sin 7' - \sin\varphi \times \sin\delta}{\cos\varphi \times \cos\delta},$$

dla planet

$$\cos t = \frac{-\sin 35' - \sin\varphi \times \sin\delta}{\cos\varphi \times \cos\delta},$$

gdzie φ — szerokość geograficzna miejsca obserwacji, δ — deklinacja ciała niebieskiego w momencie jego wschodu lub zachodu, natomiast t jest szukanym kątem godzinnym.

W powyższych wzorach uwzględniono kilka zjawisk, m.in. refrakcję, paralaksę oraz (w przypadku Słońca i Księżyca) górny bieg ich tarcz. Następnie obliczamy miejscowy czas gwiazdowy wschodu sw i miejscowy czas gwiazdowy zachodu sz danego ciała ze wzorów:

$$sw = \alpha w + 24 - t,$$
$$sz = \alpha z + t,$$

gdzie αw i αz są to rektascensje ciała niebieskiego w momencie wschodu i zachodu, a wyrażone są, podobnie jak t, w mierze czasowej. Wcześniej t obliczyliśmy w stopniach, a zamiany na miarę czasową dokonujemy dzieląc te wartości przez 15. Jeśli sw lub sz jest większe niż 24, to odejmujemy 24, tj. wartości sw i sz muszą być z przedziału $\langle 0, 24 \rangle$. Następnie przeliczamy miejscowy czas gwiazdowy wschodu sw, lub zachodu sz, na czas środkowoeuropejski (zimowy) wschodu **csew**, lub zachodu **csez** ze wzorów:

$csew = (sw - L - tg)*0{,}997262 + 1^h$, gdzie

L — długość geograficzna obserwatora wyrażona w godzinach i liczona jest od południka Greenwich na wschód,

tg — czas gwiazdowy Greenwich o północy czasu UT (uniwersalnego), obliczany ze wzoru:

$tg = 6^h 38^m 45^s{,}836 + 8640184^s{,}542*T + 0^s{,}0929*T^2$, gdzie

$$T = \frac{JD - 2415020}{36525}$$

JD — dzień juliański o północy danego dnia.

Podobne obliczenia przeprowadzamy w celu wyznaczenia czasu środkowoeuropejskiego zachodu **csez**,
$csez = (sz - L - tg)*0{,}997262 + 1^h$
Gdy $sw - L - tg$ lub $sz - L - tg$ jest większe od 24, to odejmujemy 24, a gdy mniejsze od 0, to dodajemy 24. W obu przypadkach, wartości **t**, **tg**, **csew**, **csez** redukujemy do przedziału $\langle 0, 24 \rangle$ poprzez wielokrotne dodawanie lub odejmowanie liczby 24.

We wzorach na obliczanie czasu gwiazdowego miejscowego wschodu **sw** lub zachodu **sz** danego ciała niebieskiego, potrzebna jest znajomość rektascensji i kąta godzinnego (tj. również deklinacji) w momencie wschodu czy zachodu tego ciała. Tego oczywiście nie znamy. Zwykle postępujemy w ten sposób, że początkowo przyjmujemy wartości rektascensji i deklinacji na 12 godzinę danego dnia, w którym chcemy wyliczyć moment wschodu czy zachodu. Następnie obliczamy **t**, a dalej **sw** i **sz**, oraz **csew** i **csez**. Otrzymamy w ten sposób przybliżony moment wschodu **csew** czy zachodu **csez**, dla którego obliczamy ponownie **αw**, **αz**, **sw**, **sz**, **t** oraz interesujący nas końcowy rezultat, tj. czas środkowoeuropejski wschodu **csew** i zachodu **csez**. Aby obliczyć w czy z zaczynamy obliczenia od samego początku poczynając od obliczenia nowych wartości J1, ..., J33. Liczba kroków iteracji zależy od zakładanej dokładności.

Powyższa procedura spowodowana jest tym, że Słońce, Księżyc i planety (głównie Merkury i Wenus) szybko zmieniają swoje położenie wśród gwiazd, a więc zmieniają swoje współrzędne α i δ w ciągu doby.

Przykład

Obliczamy moment wschodu i zachodu Księżyca dnia 28 czerwca 1989 r. w Warszawie ($\varphi = 52^\circ 13' 21''\!.0$, $L = 1^h 24^m 02^s\!.36$).

Dla 28 czerwca 2969 r. 12^h otrzymujemy:

$\alpha = 17^h 03^m 23^s$
$\delta = -27^\circ 48' 16''$
$\cos t = 0{,}68414936$
$t = 46^\circ\!.831254 = 3^h\!.1220836$
$sw = 24 + \alpha - t$
$sw = 13^h\!.93421$
$sz = \alpha + t$
$sz = 20^h\!.178378$
$T = 0{,}69488022$
$tg = 1674^h\!.3942 = 18^h\!.394224$
$csew = 19^h\!.089665 = 19^h 05^m$
$csez = 25^h\!.3824479 = 1^h\!.3824479$

obliczenie momentu wschodu
dla 28 czerwca 1969 r. $18^h\!.08966$ TU

$\alpha = 17^h 20^m 42^s$
$\delta = -28^\circ 09' 10''$
$\cos t = 0{,}69422403$
$t = 46^\circ\!.034585 = 3^h\!.0689723$
$sw = 14^h\!.276092$
$csew = 19{,}43061 = 19^h 26^m$

i po wyliczeniach dla tego momentu dostajemy

$csew = 19^h\!.449765 = 19^h 27^m$

obliczenie momentu zachodu.

Otrzymaliśmy powyżej, że $csez = 1^h\!.3824479$, ale już 28 czerwca.

Dla tego momentu

$\alpha = 16^h 31^m 00^s$
$\delta = -26^\circ 46' 51''$
$t = 3^h\!.2723817$
$sz = 19^h\!.788921$
$csez = 0^h\!.99405777 = 0^h 59^m\!.6$

Według Rocznika Astronomicznego na 1969 r. wschód Księżyca nastąpił o $19^h 27^m$ CSE, a zachód o $0^h 59^m$ CSE. Uwaga! W 1969 roku nie obowiązywał czas letni (CWE). Przy obliczaniu momentu wschodu i zachodu szukaliśmy α i δ na przybliżony moment wschodu i zachodu w czasie uniwersalnym, a algorytm oblicza α i δ dla zadanego momentu w czasie efemerydalnym. Uproszczono algorytm z tego powodu, że w 1969 roku i w latach obecnych różnica między czasem UT i ET nie przekracza 1 minuty.

Możemy również obliczyć azymut ciała niebieskiego przy wschodzie lub zachodzie ze wzorów:

dla Słońca
$$\sin A = \frac{\cos\delta \times \sin t}{\cos 51'}$$
dla Księżyca
$$\sin A = \frac{\cos\delta \times \sin t}{\cos 07'}$$
dla planet
$$\sin A = \frac{\cos\delta \times \sin t}{\cos 35'}$$
oczywiście wartości δ i t bierzemy dla momentów wschodu czy zachodu. Azymut liczymy od południka na zachód, np. punkt zachodu ma azymut równy 90°.

Warto również policzyć maksymalną wysokość h ciała niebieskiego nad horyzontem, jaką osiągnie danego dnia:

— gdy ciało znajduje się na południe od zenitu
$$h = 90^\circ - \varphi + \delta$$
— gdy ciało znajduje się na północ od zenitu
$$h = 90^\circ + \varphi - \delta$$
Są to wysokości ciała niebieskiego nad horyzontem w momencie tzw. kulminacji górnej, tj. wtedy, gdy przecina ono południk niebieski w jego górnej części. Zachodzi również zjawisko kulminacji dolnej, tj. gdy ciało niebieskie przecina południk niebieski w jego dolnej części. Wtedy
$$h = \varphi + \delta - 90^\circ$$
W momencie kulminacji górnej ciała niebieskiego miejscowy czas gwiazdowy jest równy rektascensji ciała górującego, czyli
$$s = \alpha$$
Przykładowo, jeśli w danym momencie góruje gwiazda o $\alpha = 10^h$, to wtedy miejscowy czas gwiazdowy wynosi 10^h. W momencie kulminacji dolnej
$$s = \alpha + 12^h.$$
Znając deklinację, szerokość geograficzną i kąt godzinny można obliczyć azymut i wysokość ciała niebieskiego z układu wzorów

$\sin z \times \sin A = \cos\delta \times \sin t$
$\sin z \times \cos A = -\cos\varphi \times \sin\delta + \sin\varphi \times \cos\delta \times \cos t$
$\cos z = \sin\varphi \times \sin\delta + \cos\varphi \times \cos\delta \times \cos t,$

gdzie $z = 90^\circ - h$ jest tzw. odległością zenitalną.

Również możemy obliczyć momenty zmierzchu cywilnego i astronomicznego. Gdy Słońce znajduje się 6° pod horyzontem, to mamy wtedy koniec zmierzchu (początek świtu) cywilnego, a gdy znajdzie się 18° pod horyzontem, to jest koniec zmierzchu (początek świtu) astronomicznego. Czas trwania zmierzchu tau zależy od szerokości geograficznej φ i od deklinacji Słońca δ i obliczany jest ze wzoru
$$\cos(t + tau) = \frac{\sin h - \sin\varphi \times \sin\delta}{\cos\varphi \times \cos\delta},$$
gdzie h — wysokość Słońca ($h = -6^\circ$ dla zmierzchu cywilnego oraz $h = -18^\circ$ dla zmierzchu astronomicznego),

t — kąt godzinny wschodu lub zachodu Słońca obliczany wg wzoru na cos t dla Słońca podany na początku tego odcinka.

Jak można obliczyć, zmierzch cywilny może trwać od zachodu do wschodu Słońca dla szerokości geograficznej powyżej 60°. Natomiast zmrok astronomiczny może trwać od zachodu do wschodu Słońca dla szerokości geograficznych powyżej 48°. Przykładowo, dla $\varphi = 54°$ w dniu 1 stycznia czas trwania zmierzchu cywilnego wynosi 44^m, a czas trwania zmierzchu astronomicznego wynosi $2^h 14^m$.

Opracował: IRENEUSZ WŁODARCZYK

Liczba	T	Funkcja	J18	J19	J22	J25
DL						
19934	0	SIN	0	1	0	0
5023	1	COS	0	0	0	0
2511	0	COS	0	0	0	0
1093	0	COS	0	2	-5	0
601	0	SIN	0	2	0	0
-479	0	SIN	0	2	-5	0
-185	0	SIN	0	2	-2	0
137	0	SIN	0	3	-5	0
-131	0	SIN	0	1	-2	0
79	0	COS	0	1	-1	0
-76	0	COS	0	2	-2	0
-74	1	COS	0	1	0	0
68	1	SIN	0	1	0	0
66	0	COS	0	2	-3	0
63	0	COS	0	3	-5	0
53	0	COS	0	1	-5	0
49	0	SIN	0	2	-3	0
-43	1	SIN	0	2	-5	0
-37	0	COS	0	1	0	0
25	0	SIN	2	0	0	0
25	0	SIN	0	3	0	0
-23	0	SIN	0	1	-5	0
-19	1	COS	0	2	-5	0
17	0	COS	0	2	-4	0
17	0	COS	0	3	-3	0
-14	0	SIN	0	1	-1	0
-13	0	SIN	0	3	-4	0
-9	0	COS	2	0	0	0
9	0	COS	0	0	1	0
-9	0	SIN	0	0	1	0
-9	0	SIN	0	3	-2	0
9	0	SIN	0	4	-5	0
9	0	SIN	0	2	-6	3
-8	0	COS	0	4	-10	0
7	0	COS	0	3	-4	0
-7	0	COS	0	1	-3	0
-7	0	SIN	0	4	-10	0
-7	0	SIN	0	1	-3	0
6	0	COS	0	4	-5	0
-6	0	SIN	0	3	-3	0
5	0	COS	0	0	2	0
-4	0	SIN	0	4	-4	0
-4	0	COS	0	0	3	0
4	0	COS	0	2	-1	0
-4	0	COS	0	3	-2	0
-4	1	COS	0	2	0	0
3	1	SIN	0	2	0	0
3	0	COS	0	0	5	0
3	0	COS	0	5	-10	0
3	0	SIN	0	0	2	0
-2	0	SIN	2	-1	0	0
2	0	SIN	2	1	0	0
-2	1	SIN	0	3	-5	0
-2	1	SIN	0	1	-5	0
DB						
-4692	0	COS	0	1	0	0
259	0	SIN	0	1	0	0
227	0	COS	0	0	0	0
-227	0	COS	0	2	0	0
30	1	SIN	0	1	0	0
21	1	COS	0	1	0	0
16	0	SIN	0	3	-5	0
-13	0	SIN	0	1	-5	0
-12	0	COS	0	3	0	0
12	0	SIN	0	2	0	0
7	0	COS	0	3	-5	0
-5	0	COS	0	1	-5	0
DR						
5.20883	0	COS	0	0	0	0
-0.25122	0	COS	0	1	0	0
-0.00604	0	COS	0	2	0	0
0.00260	0	COS	0	2	-2	0
-0.00170	0	COS	0	3	-5	0
-0.00106	0	SIN	0	2	-2	0
-0.00091	1	SIN	0	1	0	0
-0.00084	1	COS	0	1	0	0
0.00069	0	SIN	0	2	-3	0
-0.00067	0	SIN	0	1	-5	0
0.00066	0	SIN	0	3	-5	0
0.00063	0	SIN	0	1	-1	0
-0.00051	0	COS	0	2	-3	0
-0.00046	0	SIN	0	1	0	0
-0.00029	0	COS	0	1	-5	0
0.00027	0	COS	0	1	-2	0
-0.00022	0	COS	0	3	0	0
-0.00021	0	SIN	0	2	-5	0

Liczba | T | Funkcja | J18 | J19 | J22 | J25

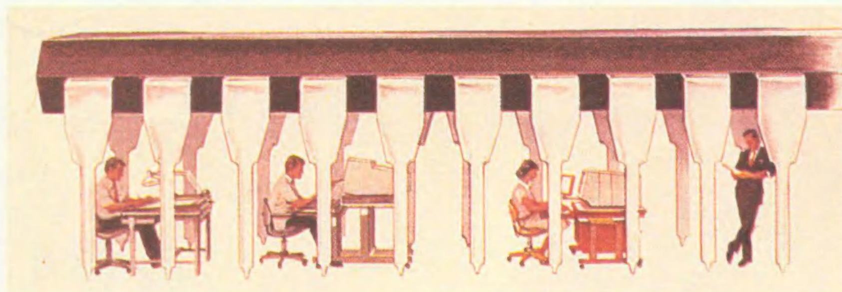
Z IBM PS/2 W „MIKROKANAŁACH"

W połowie roku 1987 system PS/2 był na ustach wszystkich interesujących się komputerami osobistymi. Dzisiaj jak gdyby zainteresowanie nieco opadło, a rozwój i ekspansja rodziny PS/2 wydaje się mniejsza, niż oczekiwano. Tym niemniej PS/2 zdobył sobie już na rynku ustabilizowaną pozycję i to mimo wysiłków groźnej konkurencji, forsującej komputery tzw. standardu EISA. Co zatem decyduje o atrakcyjności systemu PS/2, oczywiście poza faktem, że narodził się on w firmie IBM?

System PS/2 obejmuje formalnie modele 30, 50, 60, 70 i 80, ale model 30 jest tutaj wyraźnym outsiderem, wyraźnie nie pasującym do reszty rodziny i nie posiadającym podstawowego elementu jej architektury, czyli tzw. mikrokanału, o którym za chwilę. Twórcom rodziny PS/2 przyświecała idea stworzenia jednolitej struktury w obrębie całej palety produkcyjnej IBM oraz ugruntowanie solidnej bazy zarówno pod przyszły rozwój komputerów osobistych, jak i integrację tych „drobnoustrojów" z większymi systemami tej samej marki.

Modele 50 i 60 są wyposażone w procesor 80286, modele 70 i 80 — w procesor 80386 (oczekiwane jest pojawienie się modelu z nowym procesorem 80486). Zapewnia im to możliwość wykorzystania wirtualnej adresacji pamięci i otwiera drogę nowym systemom operacyjnym, jak OS/2 i UNIX. Wszystkie te modele mają też architekturę opartą o inteligentne „mikrokanały" (ang. *microchannel*). Mikrokanały zapewniają znacznie szybszą wymianę danych pomiędzy poszczególnymi podsystemami niż dotychczasowa tradycyjna, nieinteligentna magistrala. Wadą magistrali jest możliwość równoczesnej transmisji danych tylko między dwoma obiektami: procesorem i pamięcią operacyjną, pamięcią operacyjną i sterownikiem dysków, itd. Jeżeli dwa podsystemy próbują transmitować równocześnie, urządzenie o niższym priorytecie musi po prostu zaczekać.

Mikrokanały pozwalają znacznie poprawić ten stan rzeczy, umożliwiając praktycznie równoległą transmisję pomiędzy różnymi podsystemami. Zalety mikrokanałów mogą się jednak wyraźnie ujawnić w warunkach, w których opisane okoliczności zachodzą, a więc np. w systemach wieloprocesorowych lub np. w serwerze sieciowym, w którym intensywnie i równocześnie może transmitować dane oprócz procesora dwa lub więcej sterowników dyskow sztywnych, które w końcu także można rozpatrywać jako specjalizowane procesory. Architektura mikrokanału przewiduje obok procesora głównego do 15 koprocesorów, realizujących transmisję danych w najprzeróżniejszej formie. Natomiast w systemach jednoprocesorowych (a zaliczają się do nich typowe konfiguracje komputerów „biurkowych") mikrokanał nie daje w zasadzie nic istotnego.

Architektura mikrokanału jest chroniona patentami, a zatem ewentualni chętni do produkcji uzupełniających kart itd. muszą zacząć od zakupu licencji w firmie IBM. Oprócz tego konieczne są specjalizowane układy scalone, obsługujące mikrokanały.

W systemie PS/2 stosowane są wyłącznie stacje dysków elastycznych o średnicy 3,5 cala i pojemnościach 720 KB i 1,44 MB. Nowy format dyskietek charakteryzuje się licznymi zaletami, w szczególności jest znacznie bardziej poręczny i odporny na udary mechaniczne.

Bardzo istotną nowość stanowią w systemie PS/2 także sterowniki graficzne, zwłaszcza karta VGA. W odróżnieniu od mikrokanału karta VGA stała się powszechnie uznanym, przyszłościowym standardem. Oprócz dość wysokiej rozdzielczości (standardowo 640 × 480 punktów) oferuje ona niezwykłe możliwości operowania barwą, w czym zasługa m.in. analogowego systemu sterowania monitora, pozwalającego na bezstopniowy wybór barw.

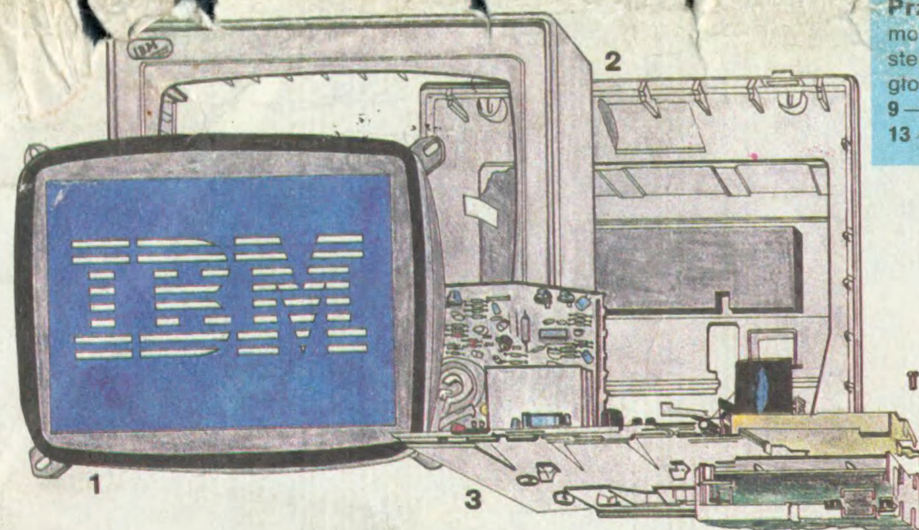
Komputery rodziny PS/2 wyróżniają się bardzo nowoczesnym rozwiązaniem technologicznym. Oprócz specjalizowanych układów wielkiej skali integracji zastosowano montaż powierzchniowy, znacznie dogodniejszy dla automatycznych linii produkcyjnych. Zmniejszono też o połowę rozstaw zestyków w gniazdach dla kart dodatkowych, co w sumie pozwoliło na znaczną miniaturyzację komputerów rodziny PS/2.

ROLAND WACŁAWEK

„Młody Technik — InforMik" wydaje Instytut Wydawniczy „Nasza Księgarnia"

Adres redakcji: ul. Spasowskiego 4, 00-389 Warszawa, lub skr. poczt. 380, 00-950 Warszawa. **Telefony:** centrala: 26 24 31 do 36. Dział Łączności z Czytelnikami — wewn. 60, pozostałe działy: wewn. 42 i 47. Redaktor naczelny: 26 26 27 lub wewn. 87.

Druk: Łódzkie Zakłady Graficzne. Zam. 98/13/90
Nakład 10.300 egz.

Przekrój komputera IBM PS/2: 1 — lampa kineskopowa monitora, 2 — obudowa monitora, 3 — chassis monitora, 4 — obudowa dysku twardego wraz z płytką elektroniki sterującej, 5 — tarcze pakietu dysku twardego, 6 — silnik napędowy dysku twardego, 7 — zespół głowic z układem napędowym (silnik liniowy), 8 — napęd dysków elastycznych 3,5", 9 — dyskietka 3,5", 10 — stelaż metalowy, 11 — płyta główna komputera, 12 — płyta pośrednia, 13 — głośnik, 14 — zasilacz komputera, 15 — klawiatura.

Cena zł 3000,- Indeks nr 366013 PL ISSN 0860-5696